

The Diplomatic Interactions Quarterly

Vol. 2, No. 8, Winter 2025, Pp: 189-228

Http: www.dpiq.ir

The Opportunities and Requirements for Utilizing Arbaeen in Strengthening the Islamic Republic of Iran's Public Diplomacy

Alinaghi Lezgi¹

Seyyed Abbas Alavi²

Mohammad Amin Hazrati³

(Received: 07/07/2024 - Accepted: 06/12/2024)

DOI: 10.22034/dpiq.2025.516291.1032

Extended Abstract

Introduction

The Arbaeen pilgrimage, despite its spiritual motivations and the individualistic approach of participants rooted in intercultural and religious traditions—as well as the commemoration of Imam Hussein's epic—has

1. Assistant Professor, Department of Islamic Studies and Theology, Imam Ali (AS) Military University, Tehran, Iran (A.lezgi@yahoo.com)

Orcid Code: <https://orcid.org/0009-0007-9459-8283>

2. Ph.D., Department of Strategic Management, Supreme National Defense University, Tehran, Iran (Saa.00045115@gmail.com)

Orcid Code: <https://orcid.org/0009-0007-9459-8288>

3. Ph.D. Candidate in International Relations, Imam Sadiq University (AS), Tehran, Iran (Hazrati.mhr@gmail.com)- Corresponding Author

Orcid Code: <https://orcid.org/0000-0002-0864-5175>

evolved into one of the manifestations of transnational Shiite activism and a unifying force strengthening the bonds within the global Shiite community in recent years. Given the cultural, intangible, and non-material nature of the Arbaeen pilgrimage, this phenomenon can be leveraged to serve the objectives of public diplomacy for diverse countries. The Islamic Republic of Iran, with its religion-based political system, is particularly well-positioned to capitalize on this opportunity to enhance its constructed image on the global stage.

Theoretical Framework

In recent decades, religion has assumed an increasingly prominent role in shaping international relations, giving birth to the concept of "faith-based diplomacy." This approach is fundamentally interconnected with public diplomacy that draws upon religious values. At its core, faith-based diplomacy employs religious principles and spiritual beliefs as tools to: Foster meaningful connections with global populations, create positive influence in international affairs, and Ultimately serve as a mechanism for peacebuilding. This strategic dimension has become instrumental in enhancing the public diplomacy efforts of nation-states. To examine the dimensions of faith-based public diplomacy, constructivism has been selected as the theoretical framework of the current study.

Constructivism, emerging from the third debate in international relations, serves as a social theory of world politics that seeks to address the identity and meaning gaps created by the dominance of materialist discourse in the field. This theoretical approach fundamentally reinterprets state behavior by viewing actors' identities and interests not as fixed or predetermined, but rather as socially constructed through shared ideas and norms. At its core, constructivism emphasizes on the "social construction" of international political actors, offering a critical alternative to traditional rationalist perspectives.

Methodology

This study adopts a descriptive-analytical research design with an applied-operational nature, extending beyond mere analytical propositions and identification of opportunities arising from the Arbaeen pilgrimage to enhance Islamic Republic of Iran's soft power in West Asia and its traditional spheres of influence. The research specifically aims to develop

policy recommendations for improving Iran's public diplomacy through the Arbaeen phenomenon. Data collection will employ a mixed-methods approach, combining documentary research, library studies, and semi-structured elite interviews. Data analysis will be conducted through dual methodologies: grounded theory analysis and elite analysis, ensuring comprehensive examination of both theoretical frameworks and practical insights.

Conclusion & Suggestion & Results

Iran's Public Diplomacy of Arbaeen can be defined as the strategic utilization of available resources and favorable methods during the Arbaeen pilgrimage to: project an accurate and ideal image of the country, foster mutual understanding, and counter hostile propaganda against the Islamic Republic of Iran. This approach ultimately aims to contribute to the formation of a new Islamic civilization - the fundamental objective of the Islamic Revolution. Key priorities of this religion-based diplomacy consist of promoting positive perceptions of Shia culture through human connections, clarifying misconceptions about Shia teachings, and highlighting how Arbaeen's message aligns with universal human values., Iran's Arbaeen-based public diplomacy - by its emphasis on the humanitarian dimensions of this spiritual gathering - seeks to showcase the convergence between Shia principles and global ethical standards as well as neutralizing anti-Iranian narratives.

Iran's soft power resources including its Islamic-Iranian identity and culture, resistance against global arrogance, young and educated population, scientific and technological progress, religious democracy, Persian language, and tourism have fostered affinity toward the Islamic Revolution among nations around the region. The spiritual and non-material dimensions of the Arbaeen pilgrimage, rooted in Shia teachings, provide an ideal platform to leverage this potential to develop Iran's public diplomacy including strengthening Shia identity and intra-Shia relations, promoting the authentic teachings of the Islamic Revolution, enhancing solidarity between Iranian and Iraqi Shia communities, reinforcing ties between the Qom and Najaf seminaries, advancing the idea of Islamic unity, presenting a positive image of the Islamic Republic among Iraqi Kurds and Sunnis, and creating economic opportunities through improved foreign perception.

The key requirements for leveraging Arbaeen's public diplomacy to advance Iran's foreign policy objectives include: (1) establishing a cross-sector coordination headquarters for Arbaeen public diplomacy; (2) utilizing non-Iranian NGOs' capabilities; (3) developing guidelines for embassies and cultural attachés; (4) formulating a coherent media strategy; (5) raising Iraqi society's awareness about national unity through religious concepts; (6) enhancing public diplomacy skills among diplomatic staff; (7) producing targeted content aligned with audience preferences; (8) highlighting Iran's efforts toward comprehensive, balanced development; (9) strengthening and empowering international mawakibs; (10) launching a comprehensive Iran-focused informational website; (11) improving the effectiveness of cultural institutions operating in Iraq; (12) presenting Arbaeen pilgrimage as an Islamic (rather than exclusively Shia) ritual; and (13) fostering synergy with holy shrines and the Najaf seminary.

Keywords: Arbaeen, Islamic Republic of Iran, Opportunities, Public Diplomacy, Requirements.

How to Cite: Alavi, S. A., Lezgi, A. and Hazrati Razlighi, M. A. (2024). The Opportunities and Requirements for Utilizing Arbaeen in Strengthening the Islamic Republic of Iran's Public Diplomacy. (e225146). *Diplomatic Interactions*, 2 (8), 189 - 228. doi: 10.22034/dpiq.2025.516291.1032

دیپلماسی حقوقی: مفهوم، مبانی و روش‌ها

علینقی لزگی^۱ - سید عباس علوی^۲ - محمد امین حضرتی رازلیقی^۳

(تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۴/۱۷ - تاریخ تصویب: ۱۴۰۳/۰۹/۱۶)

DOI: 10.22034/dpiq.2025.516291.1032

چکیده

راهپیمایی اربعین به رغم انگیزه‌های معنوی و رویکرد فردی مشارکت‌کنندگان ناشی از فرهنگ بین‌الذہانی و اعتقادی، به یکی از مظاهر کنشگری فراملی شیعیان و عامل وحدت صفوف جهان تشیع بدل شده است. با عنایت به ماهیت فرهنگی، ناملموس و غیرمادی زیارت اربعین، این پدیده می‌تواند در راستای اهداف دیپلماسی عمومی کشورها مورد بهره‌برداری قرار گیرد که ج.ا.ایران هم با عنایت به رویکرد دین پایه نظام سیاسی، قادر به استفاده مطلوب از این فرصت جهت ارتقای تصویر برساخته خویش خواهد بود. بر این مبنا، سؤال اصلی پژوهش جاری آن است که راهپیمایی اربعین از چه جایگاهی در منظومه دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران برخوردار است. نگارندگان با اتخاذ رویکرد توصیفی-تحلیلی، بهره‌گیری از داده‌های کتابخانه‌ای و روش تحلیل نظریه مبنا درصدد پاسخگویی به سؤال مذکور برآمده‌اند. نتایج تحقیق مبین آن است که تقویت هویت درونی شیعه، ترویج آموزه‌های اصیل انقلاب اسلامی، تقویت همبستگی شیعیان ایران و عراق، تحکیم پیوند حوزه‌های علمیه قم و نجف، تقویت ایده وحدت جهان اسلام و ایجاد فرصت‌های اقتصادی با برسازی تصویر مطلوب از مهم‌ترین ظرفیت‌های اربعین جهت تقویت قدرت نرم ج.ا.ایران قلمداد می‌شوند. در این راستا، تأسیس قرارگاه فرابخشی هماهنگی امور دیپلماسی عمومی اربعین، بهره‌گیری از ظرفیت نهادهای غیردولتی غیر ایرانی، تقویت مواکب بین‌المللی و توانمندسازی آنان و معرفی اربعین به مثابه منسک اسلامی و نه الزاماً شیعی از مهم‌ترین الزامات بهره‌گیری مؤثر از فرصت اربعین جهت تقویت دیپلماسی عمومی ج.ا.ایران هستند.

واژگان کلیدی: دیپلماسی عمومی، راهپیمایی اربعین، جمهوری اسلامی ایران، فرصت‌ها، الزامات.

۱. استادیار معارف و الهیات دانشگاه افسری امام علی (ع)، تهران، ایران (A.lezgi@yahoo.com)

Orcid Code: <https://orcid.org/0009-0007-9459-8283>

۲. دانشجوی دکتری روابط بین‌الملل دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران (Saa.00045115@gmail.com)

Orcid Code: <https://orcid.org/0009-0007-9459-8288>

۳. دانشجوی دکتری روابط بین‌الملل دانشگاه امام صادق (ع)، تهران، ایران (Hazrati.mhr@gmail.com)

نویسنده مسئول

Orcid Code: <https://orcid.org/0000-0002-0864-5175>

مقدمه

راهپیمایی اربعین به ویژه طی یک دهه اخیر به یکی از مظاهر اجتماع بین‌المللی شیعی تبدیل شده و جمعیت فزاینده شرکت‌کننده و ماهیت فراملی آن، امکان بهره‌گیری از ظرفیت‌های برآمده از آن را به مثابه پدیده جهانی برای تصمیم‌سازان روشن ساخته است. به رغم آنکه در نگاه سنتی، این راهپیمایی یک کنش دینی و مبتنی بر انگیزه‌های فردی انسان شیعه بر اساس بازتفسیر حماسه امام حسین (ع) قلمداد می‌شود، در سطح کلان و مبتنی بر نگاه تمدنی و تاریخی، متضمن وجوهی فراتر از مناسک دینی سنتی است که در صورت توجه لازم و بهره‌برداری مناسب از آن، می‌تواند در خدمت اهداف عمده سیاست خارجی ج.ا.ایران قرار گیرد. عواملی نظیر تعدد ملیت شرکت‌کنندگان و پیوندهای فراملی زائران مبتنی بر باورهای دینی سبب می‌گردد اربعین فراتر از یک منسک مذهبی به یک کنش فراملی شیعی بدل گردد و ایران قادر است از این مهم، جهت تقویت دیپلماسی عمومی خویش و تحکیم پیوند با جامعه هدف شرکت‌کننده استفاده نماید. به عبارت بهتر، اکنون وحدت جهان اسلام و تحکیم ارتباطات درونی جهان تشیع از دستورات دینی و ضرورت‌های عقلی سیاست خارجی ایران به حساب می‌آید که راهپیمایی اربعین به مثابه عظیم‌ترین اجتماع جهانی تشیع، اهمیت فزاینده‌ای در سیاست خارجی و نقش محوری در دیپلماسی عمومی کشور می‌یابد.

بهره‌گیری مؤثر از فرصت قدرت نرم زیارت اربعین نه تنها جایگاه ج.ا.ایران را به مثابه ام‌القری جهان تشیع برای شیعیان سراسر جهان احیاء می‌نماید؛ بلکه می‌تواند تصویر کشورمان را نزد افکار عمومی شیعه بهبود بخشد، به نقطه عطف جهت تصحیح انگاره‌های ناصواب و رفع ابهامات مسلمانان از سیاست خارجی ایران بدل شود و در یک معنا، دامنه ارتباطی تهران را با بطون گوناگون جوامع اسلامی و شیعی تقویت نماید. بنابراین، اهمیت مطالعه جاری علاوه بر تقویت ادبیات نظری پیرامون جایگاه اربعین در دیپلماسی عمومی

۱ این واژه که چهار مرتبه در قرآن تکرار شده، به عنوان مصدر میمی به معنای عبادت و به عنوان اسم مکان و زمان محل عبادت تعریف می‌شود.

ج.ا.ایران و ارائه راهکارهای پیشنهادی مبتنی بر رویکرد حل مسئله، آنجاست که شناسایی ظرفیت‌های برآمده از راهپیمایی اربعین در راستای تقویت قدرت نرم ایران، می‌تواند با تقویت دیپلماسی عمومی ایران در منطقه، تبلیغات طرف‌های متخاصم برای معرفی ایران به عنوان یک بازیگر جاه‌طلب، مداخله‌گر، عامل بی‌ثباتی در سطح منطقه و ریشه بحران‌های منطقه‌ای را خنثی نماید. در مقابل، عدم توجه لازم به فرصت‌های اربعین جهت تقویت نفوذ نرم گفتمان انقلاب اسلامی به مثابه غفلت از این توان بالقوه دیپلماسی عمومی، واگذاری زمین بازی به ایده‌های سکولار یا دینی رقیب، کاهش محبوبیت ایده مقاومت مطلوب انقلاب اسلامی و تضعیف توان جایگاه‌یابی ایران در هندسه ژئوپلیتیک منطقه خواهد بود. با عنایت با سطور مذکور، سؤال اصلی نوشتار حاضر آن است که راهپیمایی اربعین چه جایگاهی در منظومه دیپلماسی عمومی ج.ا.ایران دارد. به دنبال آن، هدف پژوهش جاری را باید ارزیابی جایگاه اربعین در منظومه دیپلماسی عمومی ج.ا.ایران دانست که شناسایی فرصت‌ها و ارائه پیشنهادها سیاستی در چارچوب آن مطرح می‌گردد. نوع پژوهش جاری توصیفی-تحلیلی و ماهیت آن کاربردی-عملیاتی است؛ زیرا فراتر از ارائه گزاره‌های تحلیلی و برشماری فرصت‌های حاصل از راهپیمایی اربعین برای ارتقای قدرت نرم ایران در سطح منطقه غرب آسیا و حوزه‌های نفوذ سنتی خویش، درصدد تبیین پیشنهادها سیاستی جهت بهبود عملکرد دیپلماسی عمومی ایران از مجرای راهپیمایی اربعین است. گردآوری داده‌ها در این مطالعه با اتکا به روش اسنادی و مطالعات کتابخانه‌ای انجام خواهد شد و تحلیل داده‌ها هم با بهره‌گیری از روش تحلیل نظریه مبنا صورت می‌گیرد.

پیشینه پژوهش

به طور کلی، آثار و مطالعات گسترده‌ای در باب وجوه قدرت نرم راهپیمایی اربعین با تمرکز بر عرصه دیپلماسی عمومی-فرهنگی و سیاست خارجی انجام نشده است. آثار پیشین با تمرکز بر مقوله قدرت نرم، تنها به شکل متعارف به بررسی کلی پیامدهای مثبت و آثار مبرهن حاصل از زیارت اربعین نظیر تأثیر آن بر وحدت جهان اسلام پرداخته و به همین جهت، چگونگی بهره‌گیری از فرصت‌های زیارت اربعین در منظومه دیپلماسی

عمومی و سیاست خارجی ایران و در یک معنا، منافع ملی کشورمان چندان مورد توجه پژوهش‌های قبلی قرار نگرفته است. از میان این آثار می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

جدول پیشینه پژوهش

عنوان تحقیق	نگارنده	محل انتشار	نتایج
جایگاه و ابعاد نقش آفرینی زیارت اربعین در حیات سیاسی اجتماعی شیعه	فاطمه محبوبی قرخلو	پردیس فارابی دانشگاه تهران	اربعین ظرفیت تمدنی عظیم است که از مواجهه ساده اندیشانه و بسان یک منسک فردی یا یک حرکت جمعی صرفاً معنوی دست ما را از ظرفیت‌های تمدنی آن محروم می‌کند. عناصر تمدن ساز دین عقلانیت علم و اخلاق و معنویت در بستر آن زمینه تحقق و پویایی می‌یابند و نظام گرایش‌ها و اندیشه‌ها و رفتارها در بستر آن جهت‌دهی می‌شوند.
تبیین جایگاه و نقش اربعین در ارتقای پرستیژ ژئوپلیتیکی تشیع	افشین متقی و رضا ملاحسینی اردکانی	فصلنامه نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی	زیارت اربعین فراتر از جنبه‌های معنوی و دینی، کارکردهای اجتماعی و سیاسی دارد که بهره‌گیری مؤثر از ظرفیت‌های برآمده از آن می‌تواند به ارتقای جایگاه ژئوپلیتیک جهان تشیع در صحنه تحولات منطقه‌ای و جهانی کمک شایانی نماید.
ابعاد و راهبردهای دیپلماسی فرهنگی آیین پیاده‌روی زیارت اربعین	هادی غیائی، محمد رضا برزویی و امید نصیری	فصلنامه مطالعات راهبردی سیاست بین‌الملل	تبیین مؤلفه‌های فرهنگ حسینی و بهره‌گیری از مؤلفه‌ها و نمادهای آن جهت تحکیم همگرایی منطقه‌ای و جهانی، شناخت دقیق مخاطبان در سطح جهان اسلام و جهان تشیع و سایر حوزه‌های فرهنگی و بهره‌گیری فزاینده از بسترها و فناوری‌های نوین ارتباطی از مهم‌ترین راهبردهای دیپلماسی فرهنگی زیارت اربعین محسوب می‌گردد.
نقش راهپیمایی اربعین در دیپلماسی عمومی ایران	حبیب‌الله گل محمدی، ابراهیم متقی و کیهان برزگر	فصلنامه سیاست متعالیه	راهپیمایی اربعین با مؤلفه‌هایی نظیر ترویج فرهنگ مبارزه و استکبارستیزی، تقویت ارزش‌های دینی، معنویت‌گرایی، گسترش روحیه ایثار، شهادت و انتظار، تقویت وحدت اسلامی و جهانی‌سازی ژئوپلیتیک شیعه موجب دیپلماسی عمومی ایران می‌گردد.

فرصت‌ها و بایسته‌های بهره‌گیری از راهپیمایی اربعین در ... ۱۹۷

به رغم اشتراک آثار مذکور با مطالعه جاری در ارزیابی نقش اربعین در منظومه قدرت نرم و دیپلماسی عمومی ایران ولی پژوهش حاضر به دلایل ذیل خود را از تحقیقات پیشین متمایز می‌سازد: ۱- ارائه تعاریف متعدد از مقوله قدرت نرم و دیپلماسی عمومی و دستیابی به تعریف جامع و منتخب ۲- پرداختن به ابعاد سیاست‌گذاری دیپلماسی عمومی و بیان پیشنهاد‌های سیاستی در باب چگونگی ارتقای کیفیت دیپلماسی عمومی ایران با تکیه بر فرصت اربعین به گونه‌ای که مجموعه‌ای از وظایف مشخص را برای نهادهای مسئول تعیین می‌نماید ۳- بهره‌گیری از روش مصاحبه نخبگانی نیمه ساختارمند در کنار استفاده از داده‌های کتابخانه‌ای جهت پاسخ به سؤالات پژوهش ۴- ارزیابی جامع از فرصت‌های راهپیمایی اربعین جهت تقویت دیپلماسی عمومی کشورمان.

مبانی مفهومی و نظری

دیپلماسی عمومی

دیپلماسی مترادف با آیین و آداب و مراسم و طرق رهبری مذاکرات و فن و عمل رهبری مذاکرات بین‌ملتها به منظور حصول سازش که مورد رضایت متقابل همگان است. پیش از ورود به عصر مدرن، دیپلماسی رسمی سنتی به دیدارهای دو یا چندجانبه و ارسال پیام‌های آشکار یا محرمانه میان دو دولت محدود بود (کوهکن و نزاکتی، ۱۳۹۳: ۲۰۶). با این حال، تحولات حاصل از جهانی‌شدن مشتمل بر تکثر و تنوع ابعاد منافع ملی کشورها، تحول فناوری‌های ارتباطی، پدید آمدن ارتباطات شبکه‌ای و پذیرش تکثر فرهنگی، کاهش توان کنشگری انحصاری دولت‌ها، زمینه‌ساز تحول در دستورکار و شیوه‌های اجرایی دیپلماسی از جمله ظهور دیپلماسی عمومی به ویژه از دهه نود میلادی گردیده است.

در بحث از شقوق دیپلماسی، دیپلماسی عمومی با عنایت به وقوع انقلاب اطلاعات و ارتقای اهمیت افکار عمومی در صحنه سیاست‌گذاری اهمیت فزاینده یافته و از شیوه‌های اساسی کاربست قدرت نرم به حساب می‌آید که به معنای برنامه‌ریزی راهبردی یک دولت جهت ارتباط با مردم سایر جوامع و تأثیرگذاری بر افکار عمومی کشورهای دیگر با هدف

تأثیرگذاری بر مناسبات دولت مذکور با آن کشورهاست. اگر دیپلماسی عمومی را تا زمان تأثیرگذاری به مثابه یک فرآیند مورد ارزیابی قرار دهیم، مشتمل بر پنج مرحله «آگاهی‌بخشی، ایجاد منافع، خلق دانش و شناخت لازم از کشور مبدأ، ایجاد حس طرفداری از آن کشور و در نهایت کنشگری در حمایت از منافع آن کشور» خواهد بود (آشنا و جعفری هفت‌خوانی، ۱۳۸۶: ۱۹۰). دیپلماسی عمومی از سه منظر، خود را از دیپلماسی سنتی سیاسی متمایز می‌سازد: ۱- دیپلماسی عمومی آشکار، شفاف و علنی است ۲- مخاطب آن نه دولت‌ها بلکه عموم مردم در جامعه هدف و گروه‌های غیردولتی و جامعه مدنی هستند ۳- غایت آن نه تغییر رفتار دولت‌ها بلکه تأثیرگذاری بر جهت‌گیری، بینش و رویکردهای جامعه هدف با سیاست‌های کشور مبدأ است (هادیان و احدی، ۱۳۸۸: ۹۲). به طور عام، خصوصیات و ویژگی‌های ذیل برای دیپلماسی عمومی قابل احصا است: ۱- دولت‌ها تدوین‌کننده و مجری دیپلماسی عمومی هستند ولی اجرای آن با همکاری توأمان دولت و بازیگران غیردولتی صورت می‌پذیرد ۲- محل توجه و تمرکز آن، شکل‌دهی به یک تصویر مثبت از آن کشور است (هادیان و احدی، ۱۳۸۸: ۹۵) ۳- نتیجه‌بخشی آن در تأثیرگذاری بر نگرش محیط بیرونی مستلزم استمرار تلاش‌ها در بلندمدت است (هادیان و سعیدی، ۱۳۹۲: ۴۱-۴۲).

تطور الگوی اجرایی دیپلماسی عمومی و ظهور دیپلماسی عمومی نوین در برابر شکل سنتی در عصر جهانی شدن حائز اهمیت است. در برابر تلقی سنتی، دیپلماسی عمومی نوین که متأثر از دو تحول جهانی شدن و پذیرش ایده تکثر فرهنگی است، بدون کوشش جهت انتقال پیام مستقیم از سوی دولت مبدأ به مردم سایر کشورها و القای گزاره نفوذ در کشور مذکور، تلاش می‌کند با ایجاد زمینه ارتباطات دوسویه و تعاملات پیوسته متقابل، آرمان‌ها و ارزش‌های مشترک را شناسایی و طی یک فرآیند اقناع محور، تثبیت ارزش‌های مطلوب خویش را در ناخودآگاه جامعه هدف دنبال نماید (غیائی، برزویی و نصیری، ۱۳۹۹: ۲۲۸).

دیپلماسی عمومی دین پایه^۱

به رغم ماهیت سکولار بسیاری از نظام‌های سیاسی در دوران مدرن، مذهب یکی از عناصر فرهنگ عامه و منابع قدرت نرم در جوامع قلمداد می‌شود و اهمیت شگرف آن در ارائه تصویر مثبت از کشورها به ظهور مفهوم «قدرت نرم مذهبی» انجامیده است (Loskota and Flory, 2013: 10). امروزه مذهب مهم‌ترین نهاد اجتماعی است که به هنجارهای مشترک و ارزش‌های پایه‌ای و جهان‌بینی فرد و جامعه شکل می‌دهد و از محرک‌های پیشران فرهنگی به ویژه فرهنگ سیاسی قلمداد می‌شود به گونه‌ای که هاستون اسمیت، ایمان و باور دینی را مطمئن‌ترین شیوه رسوخ در اذهان و قلوب انسان‌ها معرفی می‌کند (Seib, 2013: 1). دین ذاتاً ماهیت فراملی دارد که مرزهای سیاسی را درمی‌نوردد و شبکه‌های ارتباطی بین‌المللی را شکل می‌دهد و از این جهت، با تحولات برآمده از جهانی‌شدن سازگاری دارد (Loskota and Flory, 2013: 19).

توجه نخبگانی و عمومی به نقش دین و قدرت هویتی، فرهنگی و اخلاقی آن در سیاست بین‌الملل متعاقب تحولات یازده سپتامبر، ظهور علم روابط بین‌الملل پسا سکولار و تشکیک در مدرنیته و عقلانیت مادی لیبرال و افول نسبی نظم لیبرال غرب محور بین‌المللی که آمیتا و آچاریا آن را «نظم بین‌المللی چندگانه^۲» اطلاق کرد (Mandaville and Hoffman, 2023: 4) و بر ایده سکولار «پایان تاریخ^۳» فوکویاما خط بطلان کشید، به گسترش فزاینده مفهوم «دیپلماسی دین پایه» در سطح جهانی و متعاقب انقلاب‌های عربی سال ۲۰۱۱ در سطح منطقه انجامید که به عنوان یکی از انواع دیپلماسی مسیر دوم، از سوی بازیگران غیردولتی نظیر سازمان‌های دینی دنبال می‌شود. این در حالی بود که برای سده‌ها، عنصر دین برای سده‌ها در تضاد با مدل تصمیم‌گیری کنشگر عقلانی معرفی و از صحنه تصمیم‌سازی عمومی حذف (Johnston, 2009: 4) و دین به عنوان یکی از متغیرهای مؤثر

1 Faith-based Diplomacy

2 multiplex world order

3 End of History

در تحلیل و نظریه‌پردازی سیاست بین‌الملل به حاشیه رانده شده بود (Fox and Sandle, 2004:4).

بنابراین، جایگاه دین در تنظیم روابط بین‌المللی طی دهه‌های اخیر به شکل‌گیری مفهوم «دیپلماسی دین پایه» انجامیده است. مراد از «دیپلماسی دین پایه»^۱ استفاده از دین و باورهای مذهبی جهت برقراری ارتباط با مردم جهان به منظور اثرگذاری و در نهایت صلح‌سازی است که نقش بسزایی در پیشبرد دیپلماسی عمومی دولت‌ها دارد (Al-Nawawi, 2013: 113) و غایت آن برقراری ارتباط و تأثیرگذاری بر افراد و جوامع دینی است (Inboden, 2013: 166-168). این در حالی است که دیپلماسی فرهنگی به رغم اشتراک با دیپلماسی دین پایه در برخورداری از ماهیت نرم، از منابع و عناصر متنوع فرهنگی - و نه الزاماً هنجارها، ارزش‌ها و نمادهای دینی - سرچشمه می‌گیرد. امروزه دولت‌ها با نهادسازی در بخش دیپلماسی عمومی دینی درصدد ترویج ارزش‌های مطلوب و تقویت گفت‌وگو هنجاری خویش هستند که تأسیس مؤسسات کنفوسیوس با حمایت دولت چین مؤید مدعای مذکور است.

برخلاف دیپلماسی رسمی سنتی که تأمین مصالح ملی یک کشور توسط مقامات دولتی ذیصلاح را دنبال می‌کند، دیپلماسی دین پایه درصدد پیشبرد راهکارهای دارای خیر جمعی از قبیل آشتی میان دشمنان، تغییر ساختارهای ناعادلانه موجود، حل منازعات و همدردی با اقشار فقیر است (Cox and Philpott, 2003: 31-33). این دیپلماسی دارای چند ویژگی برجسته است: ۱- ابتنای بر اصول و منابع آیین دینی مشخص ۲- برخورداری از توان مشروعیت بخشی به کنش و رفتار دیپلمات‌های نماینده آن کشور ۳- شکل‌دهی به هنجارهای حقوقی و اخلاقی حاکم بر نظام بین‌الملل منبعت از ارزش‌های انسانی ۴- رقابت در فضای فرهنگی، نرم و خشونت‌پرهیز جهت استیلا بر گفت‌وگوهای رقیب داخلی و بین‌المللی ۵- کوشش جهت جلب حمایت پیروان آیین دینی غالب (حتی در سایر کشورها)

فرصت‌ها و بایسته‌های بهره‌گیری از راهپیمایی اربعین در ... ۲۰۱

از سیاست‌های دولت مجری دیپلماسی عمومی (Mandaville and Hoffman, 2023: 13) ۶- ماهیت مکمل و عدم تضاد با سایر وجوه قدرت نظیر توان نظامی. با عنایت به جایگاه مذهب در صحنه عام حیات اجتماعی-فرهنگی و امر دیپلماسی، داگلاس جانستون و برایان کاکس کارکرد بنیادین دین در عرصه دیپلماسی عمومی را «صلح‌سازی» از طریق فراهم‌سازی بستر گفتگو و ارتباط تعریف کرده‌اند که حصول این مهم منوط به تفسیر وحدت‌گرایانه از دین به جای نقش منسحق‌کننده است. آن‌ها برخی نقش‌های فرعی را برای این کارکرد بنیادین برشمرده‌اند: ۱- نفوذ فراگیر در سطح جامعه ۲- معرفی خویش به مثابه یک نیروی غیرسیاسی دارنده توان تغییر مبتنی بر مجموعه‌ای از ارزش‌های قابل احترام ۳- توان نفوذ جهت آشتی اطراف متخاصم و تنظیم مجدد روابط میان آنان که شاید مهم‌ترین و رایج‌ترین کارکرد دین در صحنه دیپلماسی عمومی قلمداد گردد. بنابراین، به رغم ریشه مذهبی برخی منازعات سیاسی، ادیان از کارکرد مساعدت در برقراری صلح برخوردار هستند (Inboden, 2013: 166-168) ۴- توان بسیج و کسب حمایت محلی، ملی یا بین‌المللی از یک سیاست صلح‌جویانه ۵- مشارکت نهادهای دین پایه در ارائه کمک‌های انسان‌دوستانه. علاوه بر آن، دیپلماسی دین پایه در کنار شبکه‌سازی و بسیج اجتماعی، قادر به خلق فرصت‌های جدید اقتصادی و تجاری، تحکیم موقعیت و جایگاه رهبران عمل‌گرا و برندسازی مثبت از جهت‌گیری سیاست خارجی آن کشور است (Bettiza and Henne, 2023: 280). بنابراین، دیپلماسی دین پایه به جهت ذات متعالی و فرا مادی ادیان، با ایجاد ظرفیت «درک متقابل» و تأکید بر اشتراکات مذهبی به جای افتراقات و وجوه مورد اختلاف، ریسک تقابل و تشدید تنش را کاهش می‌دهد و زمینه صلح و گفتگو را فراهم می‌آورد (Loskota and Flory, 2013: 17). کیفیت بهره‌گیری دولت‌ها از دیپلماسی دین پایه به عواملی همچون نوع نظام سیاسی، نسبت نهاد دین و دولت در آن کشور و هویت و جمعیت مذهبی موجود در آن کشور وابسته است.

نظریه سازه‌انگاری

نظریه سیاست بین‌الملل از دوره ظهور روابط بین‌الملل به مثابه رشته دانشگاهی از دهه دوم قرن بیستم تحت سیطره رویکرد ماتریالیستی با محوریت رئالیسم قرار داشت. با این حال، بحث از اثربخشی عناصر ناملموس بر رفتار سیاست خارجی کشورها مستلزم کاربرد نظریه‌ای متناسب جهت ارزیابی جایگاه انگاره‌های بیناذهنی بر کنشگری سیاست خارجی یک کشور است. در این میان، نظریه سازه‌انگاری که از اواخر دهه هشتاد و اوایل دهه نود میلادی به مثابه حد وسط و «راه سوم»^۱ میان طیف اثبات‌گرا و پسا اثبات‌گرا، تبیینی و تفسیری، خردگرا و بازتاب‌گرا و سنت‌گرایی و رفتارگرایی ظهور یافت (Zehfuss, 2002: 2) و خود را به مثابه «پل اتصال» میان رویکردهای نظری مطرح نمود (Wendt, 2003: 5) از قابلیت اثر سنجی مؤلفه‌های غیر ملموس بر منافع ملی کشورها برخوردار است (Green, 2002: 13). سازه‌انگاری محصول مناظره سوم روابط بین‌الملل است که به مثابه نظریه اجتماعی سیاست بین‌الملل، در صدد جبران خلأ هویتی و معنایی موجود در سلطه گفتمان ماتریالیستی بر صحنه مطالعات این حوزه است. این نظریه در ارزیابی رفتار دولت‌ها، هویت و منافع بازیگران را نه مصلوب بلکه بر ساخته‌هنجارهای اجتماعی قلمداد می‌کند و به مقوله «برساختگی اجتماعی»^۲ کنشگران سیاست بین‌الملل تأکید دارد (Wendt, 2003: 1-2).

سازه‌انگاری به رغم پذیرش وجود و اهمیت واقعیت مادی، بر ساختارهای معنایی و هنجارها تمرکز دارد و ماده‌گرایی رفتارگرایان و معناگرایی پسا ساختارگرایان را توأمان مورد توجه قرار می‌دهد و در کنار وجوه مادی، قائل به وجود هستی‌های نامحسوس و غیرمادی و ابعاد معنایی در سیاست بین‌الملل است. به باور سازه‌انگاران به ویژه سازه‌انگاری هویت محور و برخلاف رویکرد ماتریالیست‌ها، هویت‌ها به منافع و رفتار بازیگران شکل و به واقعیت معنا می‌دهند و برخلاف نظریات خردگرا که «منطق نتیجه‌گرایی» را در رفتار دولت‌ها مورد توجه قرار می‌دهد، سازه‌انگاری بر «منطق تناسب‌گرایی» تکیه دارد که رفتار

1 Third way
2 social construction

فرصت‌ها و بایسته‌های بهره‌گیری از راهپیمایی اربعین در ... ۲۰۳

و کنشگری دولت‌ها را متأثر از هویت آن‌ها می‌داند. بنابراین تعاملات سیاست بین‌الملل را نباید به رفتارهای عقلایی دولت‌ها در چارچوب‌های مادی مبتنی بر منافع از پیش تعیین شده تقلیل داد؛ بلکه هویت‌ها با جهت‌دهی به الگوی رفتاری بازیگران، منافع آنان را شکل می‌دهند (رحمانی تیرکلایی، ۱۴۰۲: ۵۵) و ساخت اجتماعی واقعیت و شکل‌گیری منافع در گذر فرآیند تعاملات اجتماعی رخ می‌دهد (امیرزاده، زینالی و زمانی‌راد، ۱۳۹۵: ۱۲۸-۱۲۹). بر ساختگی این هویت هم محصول تعامل با گروه‌های اجتماعی داخلی و ارزش‌های درون جامعه و هم تعامل با بازیگران بیرونی است (مشیرزاده، ۱۳۹۶: ۶۵).

به اعتقاد سازه‌انگاران، پدیده‌های اجتماعی در رویه‌های اجتماعی و نه طبیعی و ازلی بر ساخته می‌شوند و بر اساس فهم پدیده‌ها در جهان اجتماعی، عمل اجتماعی صورت می‌گیرد (مشیرزاده، ۱۳۹۶: ۵۵)، در این چارچوب، محیط آنارشیک بین‌الملل نه یک امر محتوم سیاست بین‌الملل بلکه متأثر از ادراک و برسازای دولت‌ها از خود، بازیگران و این محیط است (ساتچ و الیاس، ۱۳۹۴: ۱۵۵) و در نتیجه، همکاری کنشگران در این محیط با تکیه بر انگاره‌ها و برداشت‌های مشترک، امر ممکن خواهد بود. در سازه‌انگاری، تمرکز بر شکل‌دهی به الگوهای دوستی به جای رقابت‌های با حاصل جمع صفر، منافع نسبی به جای منافع مطلق و همکاری به جای دشمنی معطوف است، در حالی که از نگاه جریان اصلی، ساختار آنارشیک رفتار ذاتاً رقابت‌جویانه را به دنبال دارد. همچنین این نظریه با اشاره به قوام‌بخشی متقابل ساختار و کارگزار، کارگزاران را هدفمند دانسته که بر اساس تفسیر واقعیت عمل می‌کنند و ساختار هم واجد ویژگی‌های توانمندکننده و محدودکننده است؛ به گونه‌ای که هر کنش سیاست خارجی در زمینه‌ای ساختاری و مبتنی بر برداشت‌های ذهنی صورت می‌گیرد و همان زمینه ساختاری به تبع ترجیحات جدید، کنش‌های جدیدی را در صحنه سیاست خارجی به دنبال دارد (مشیرزاده، ۱۳۹۶: ۵۶-۵۷). به همین علت، سازه‌انگاری سیاست‌ها و ابزارهای کارگزار از جمله دیپلماسی عمومی را دارای قدرت جهت‌دهی به ساختار می‌داند در حالی که رویکردهای ماتریالیستی به یکی از کارگزار/ساختار اصالت می‌بخشد.

از آنجا که مطالعه جاری در صدد ارزیابی ابعاد دیپلماسی عمومی اربعین به مثابه یک پدیده فرهنگی، ناملموس، غیرمادی، دینی و هویتی و رویه‌ای عملی است، با نظریه سازه‌انگاری که بر نقش هنجارها و ارزش‌ها در شکل‌دهی به رفتار بازیگران توجه دارد، ارتباط نزدیکی پیدا می‌کند و نظریه مذکور قادر به تبیین کیفیت بهره‌گیری دولت‌ها از انگاره‌های دینی جهت پیشبرد غایات دیپلماسی عمومی خواهد بود. در میان مبانی این نظریه، تأثیر ابعاد معنایی بر منافع و رفتار بازیگران، امکان همکاری کنشگران در محیط آنارشیک بین‌المللی و تأثیر انگاره‌های بیناذهنی بر جهت‌گیری سیاسی-اقتصادی بازیگران به مثابه سه مفهوم بنیادین سازه‌انگاری جهت‌شناسایی فرصت‌های دیپلماسی عمومی ج.ا.ایران در اربعین مورد استفاده قرار می‌گیرد.

فرصت‌های اربعین جهت تقویت دیپلماسی عمومی ایران

انقلاب اسلامی ایران به مثابه یک تحول سیاسی-اجتماعی منبث از ارزش‌های دینی، نقطه عطفی در تاریخ انقلاب‌های تاریخ به شمار می‌آید. در میان آموزه‌های جهت‌دهنده شیعی به انقلاب، اصالت هویت دینی و ماهیت جهان‌شمولی اصول بنیادین آن و ظرفیت و لزوم بسط این آموزه‌ها مورد توجه رهبران انقلاب قرار داشت که در معنای علمی با مفهوم «دیپلماسی عمومی» نسبت مترادف پیدا می‌کند.

راهپیمایی اربعین به مثابه یکی از مظاهر بروز عام تشیع در جهان اسلام، متعاقب سقوط حکومت بعث عراق، فضا را برای کنش‌های فراملی ایران برای ترویج آموزه‌های شیعه فراهم کرد. راهپیمایی اربعین به مثابه یکی از مناسک و نمادهای عظیم شیعه به ویژه در دوران معاصر، در کنار کارکردهای فردی جهت سوگواری شخصی، دارای کارکردهای متعدد سیاسی و اجتماعی است. این راهپیمایی جایگاه والا در شکل‌گیری حافظه دینی جوامع شیعه دارد و در حیات اجتماعی شیعیان جاری است (متقی و ملاحسینی اردکانی، ۱۳۹۹: ۹۶-۹۸). از آنجا که اربعین به عنوان یک پدیده فرهنگی، ذاتاً مولد قدرت نرم است، ارزش‌های برآمده از آن می‌تواند در خدمت اهداف دیپلماسی عمومی کشورها قرار گیرد که بهره‌گیری مؤثر از آن مستلزم شناسایی ظرفیت‌های و سپس فراهم‌سازی

فرصت‌ها و بایسته‌های بهره‌گیری از راهپیمایی اربعین در ... ۲۰۵

الزامات است. بر این مبنا، مهم‌ترین ظرفیت‌های برآمده از راهپیمایی اربعین جهت تقویت دیپلماسی عمومی ج.ا.ایران بیان خواهد شد.

تقویت هویت شیعی و مناسبات درونی شیعه: منسک زیارت جمعی چندان نزد شیعیان مرسوم نبوده و زیارت اربعین بدیع‌ترین امثال این کنش دینی جمعی شیعه و اجتماع دینی در این مذهب قلمداد می‌شود که دارای آثار اجتماعی است. اربعین با یادآوری تجارب تلخ اهل بیت و تأکید بر عدالت‌خواهی و آزادگی به مثابه آرمان مشترک و فرا دینی همه انسان‌ها، دارای کارکردهای متعدد اجتماعی نظیر هویت‌بخشی و نمادسازی است (غیاثی، برزویی و نصیری، ۱۳۹۹: ۲۲۶) و نقش شگرفی در تقویت هویت مسلمانان به ویژه شیعیان و ایجاد پیوندهای اجتماعی میان آنان دارد (بیات و قاسمی، ۱۳۹۹: ۵۳) و نماد پیوستگی و هویت مشترک شیعیان منطقه قلمداد می‌شود که با کوشش جهت ایجاد یک کل تمدنی، درصدد تقویت همگرایی فرهنگی و شکل‌دهی به یک ژئوکالچر جدید در سطح منطقه هستند (احمدی، ۱۳۹۹: ۷۴). این پدیده حس حضور در یک جامعه مشترک و واحد و فرا رفتن از مرزهای ملی و تفاوت‌های زبانی و نژادی را در آن‌ها افزایش می‌دهد، ارتباطات میان فرهنگی موجود در اربعین، فرصت مساعدی را برای تبادلات و تعاملات اجتماعی فراهم می‌کند و آگاهی فرهنگی پیروان جوامع را نسبت به یکدیگر افزایش می‌دهد (متقی و ملاحسینی اردکانی، ۱۳۹۹: ۹۹) و با گردهم آوردن شیعیان از جوامع و فرهنگ‌های متفاوت، بستر تعامل و تبادل نظر و درک متقابل را گسترش می‌دهد.

به معنای بهتر، گسترش شبکه‌های ارتباطی درون شیعی از فرصت‌های شگرف برآمده از فرصت‌های راهپیمایی اربعین است که با تقویت هویت واحد جمعی و مستقل شیعی حول اعتقادات مذهبی، می‌تواند زمینه‌ساز همکاری آن‌ها گردد. حفظ و تقویت روحیه مبارزه جمعی ائمه میان امت، افزایش توان تاب‌آوری جامعه شیعی در برابر مصائب، تقویت

۱ این واژه در سال ۱۹۸۴ توسط ایمانوئل والرشتاین نئومارکسیست جهت تشریح نظام جهانی استفاده شد. از دیدگاه او، ژئوکالچر زیربنای اقتصاد جهانی و ژئوپلیتیک بوده و به معنای آن است که عوامل جغرافیایی دارای تأثیر متقابل بر عنصر فرهنگ هستند و نیروهای اجتماعی با تکیه بر عناصر دین و مذهب، دست به آغاز جنبش‌های اجتماعی فراملی بزنند. به عبارت بهتر، ژئوکالچر را باید چارچوب فرهنگی دانست که نظام جهانی در آن فعالیت می‌کند.

روحیه شجاعت و حماسه آفرینی، ترویج روحیه حق طلبی و عدالت خواهی، افزایش انگیزه تحقق جامعه آرمانی مهدوی و حرکت در مسیر تحقق اهداف عالی امت اسلام برخی دیگر از کارکردهای اربعین قلمداد می‌شوند (سامانی، ۱۳۹۷: ۴۲-۴۴).

در باب گسترش مناسبات با شیعیان غیر عراقی، اربعین به مانند حج همواره یک پدیده دینی فراملی و فرا منطقه‌ای تلقی می‌شود که باورمندان یک آیین را حول خویش گرد می‌آورد. دیدار چهره به چهره زائران ایرانی با هم‌کیشان خود در سایر کشورها، آن‌ها را از دامنه محدود داخلی فراتر برده و موجبات آشنایی آن‌ها را با رسوم و فرهنگ سایر ملل را فراهم می‌کند. احداث موب‌های ارائه خدمات رایگان و نمایش ارزش‌های انسانی نظیر ایثار از جانب زائران ایرانی نه تنها به رفع نیاز شرکت کنندگان در این راهپیمایی می‌انجامد؛ بلکه بستر دیدار و مواجهه مستقیم آن‌ها را با سایر ملت‌ها پدید می‌آورد و با رفتار کریمانه در قبال زائران خارجی، تصویر مثبتی را از ارزش‌های فرهنگ ایرانی نزد سایر جوامع خلق می‌کند.

تبلیغ و ترویج آموزه‌های اصیل انقلاب اسلامی: اربعین نه تنها یک راهپیمایی معنوی بلکه فراتر از این لایه حقیقی، دارای لایه اجتماعی است و مدل متفاوت بومی نظام مناسبات و روابط انسانی مبتنی بر نصوص وارده و مراجع دینی در قیاس با الگوی سکولار و مادی‌گرایی غربی محسوب می‌شود که غایت ظهور امت نوین اسلامی را دنبال می‌کند و بر همگرایی حول محبت اهل‌بیت تکیه دارد (غیائی، برزویی و نصیری، ۱۳۹۹: ۲۲۳). راهپیمایی اربعین قادر به بازنمایی سه جنبه انسانی، اسلامی و شیعی قیام عاشورا است که می‌تواند رویکرد انسان‌محور این حرکت را برجسته و آموزه‌های برآمده از آن را به مثابه منجی بشریت کنونی و حلال مشکلات معرفی نماید. ایده وحدت جهان اسلام، گسترش فرهنگ مقاومت و بسط هنجارهای عدالت‌خواهانه در رأس این آموزه‌های انقلاب اسلامی قرار دارند که

تقویت همبستگی شیعیان ایران و عراق: راهپیمایی اربعین با ایجاد بستر زیارت ارزان حتی برای ضعیف‌ترین اقشار اجتماعی، طبعاً به تقویت مناسبات مردمی کمک شایانی

فرصت‌ها و بایسته‌های بهره‌گیری از راهپیمایی اربعین در ... ۲۰۷

می‌نماید و ارتباطات چهره به چهره شهروندان عادی دو کشور را تقویت می‌کند. این پدیده تجارب مشترک طرفین را در مواجهه با تهدیدات مشترک همچون تروریسم برجسته می‌کند و نوعی حس همبستگی و همدردی را میان آن‌ها خلق می‌کند. در این پدیده، شیعیان دو کشور فارغ از عوامل واگرا نظیر تفاوت‌های زبانی و قومی، حول مفهوم ایمان شیعی گردهم می‌آیند که بستر تعاملات انسانی میان آن‌ها را پدید می‌آورد (گل محمدی، متقی و برزگر، ۱۴۰۲: ۳۰۱). این راهپیمایی می‌تواند با نمایش حقیقت موجود در سطح جامعه ایران و عراق، به درک متقابل طرفین و زدودن ابهامات و شایعات نسبت به دشمنی و خصومت این دو ملت علیه یکدیگر کمک نماید.

تحکیم پیوند حوزه‌های علمیه قم و نجف: حوزه‌های علمیه شیعه در کنار تدریس معارف دینی و پیشبرد منافع اسلامی، پاسخگویی نیازهای فکری و اعتقادی شیعیان بوده‌اند که راهپیمایی اربعین می‌تواند در همگرایی فزاینده حوزه‌های شیعه جهت ارائه پاسخ‌های جامع و دقیق به مسائل مورد ابتلای شیعیان نقش شگرفی ایفا نماید. یکی از چالش‌های علمی حوزه‌های تشیع، فقدان تعاملات علمی و عملکرد جزیره‌ای آنان است که نه تنها موجب عدم آشنایی با اولویت‌های طرف مقابل و دغدغه‌های علمی آن می‌گردد بلکه بسیاری از احیان، سوءبرداشت نسبت به باورمندی اکثریت علما و فقهای یک حوزه به دیدگاهی خاص پیرامون یک باور اعتقادی یا حکم شرعی را به دنبال دارد. اربعین از ظرفیت بالقوه‌ای جهت حل این خلأ گفتمانی برخوردار است. این پدیده علاوه بر ایجاد فرصت تعامل در یک فضای علمی و معنوی موجب می‌گردد در کنار ارتباطات ساختارمند و نهادی دو حوزه قم و نجف، طلاب دو حوزه نجف و قم دست به برقراری مناسبات فردی و شخصی با همتایان خود بزنند و از مهم‌ترین روندهای فکری و نظام مسائل اولویت‌دار نزد علمای طرف مقابل آگاهی پیدا کنند.

شبکه‌سازی میان حوزه‌های نجف و قم بخش دیگری از ظرفیت‌های فرهنگی برآمده از اربعین محسوب می‌شود. آشنایی و ایجاد بستر تعامل طلاب ایرانی با مؤسسات و مراکز پژوهشی حوزه نجف و قرارگیری در فضای حوزه نجف توسط طلاب ایرانی و درک

متقابل و شناخت صحیح آن‌ها از آداب و سنن حاکم بر این حوزه از اهم فرصت‌های راهپیمایی اربعین هستند که علاوه بر تقویت مناسبات اجتماعی جامعه ایران و عراق، در شکل‌گیری ادراک متقابل نسبت به اولویت‌ها و دستورکارهای حوزه‌های نجف و قم توسط یکدیگر و همکاری‌های نخبگانی و مشارکت‌های علمی آن‌ها با یکدیگر مؤثر است. برگزاری نشست‌های علمی در حوزه‌های فلسفی، کلامی و فقهی در حاشیه راهپیمایی اربعین، تسهیل دسترسی طلاب به منابع و مصادر دست‌اول از طریق همکاری پژوهشی با تبادل اسناد و نسخ خطی و گفتگو و تبادل نظر پیرامون مسائل مشترک از دیگر فرصت‌های تبلیغی زیارت اربعین هستند.

تقویت ایده وحدت جهان اسلام: انقلاب اسلامی با توجه به چالش‌های داخلی جهان اسلام و تهدیدات ناشی از فشار قدرت‌های بزرگ، احیای قدرت پیشین اسلام و تمدن اسلامی را وابسته به تمسک به ریسمان واحد می‌داند. اربعین یک پدیده منبعث از آموزه‌های شیعی و برآمده از ارزش‌های مورد قبول بخشی از جهان اسلام است ولی تأکید تام بر ماهیت شیعی آن نمی‌تواند به عامل اشتراک و عنصر وحدت‌بخش کلیه مذاهب اسلامی بدل شود؛ بلکه بالعکس تفسیر ناصحیح سایر مذاهب از اجتماعات شیعیان را در پی دارد. در برهه کنونی، اربعین یک رخداد فرا فرهنگی محسوب می‌شود که تعاملات میان فرهنگ‌ها و خرده‌فرهنگ‌های ملی با اتکا به اشتراکات مذهبی و عقیدتی، وجه جهانی شدن فرهنگ دینی شیعه را متبلور می‌سازد (طباطبائی، رسولی، عقیلی و مجیدی قهرودی، ۱۴۰۱: ۲۴۳).

اربعین اکنون از یک منسک شیعی فراتر رفته و با تبدیل شدن به یک پدیده فراملی که پژواک آن فراتر از جغرافیای عراق است، انسان‌ها را از ادیان و زبان‌ها و نژادهای متفاوت حول یک ارزش انسانی گردهم آورده و عینیت‌بخشی به مظاهر تساهل و تسامح در جریان آن، مولد و موجد مقدمه‌سازی برای تمدن نوین اسلامی است که تکثر قومی و فرهنگی از مصادیق برجسته آن قلمداد می‌شود. این مسئله می‌تواند به تقویت احساس هویت مستقل مسلمانان، گسترش شبکه‌سازی درونی جهان اسلام و افزایش سرمایه اجتماعی امت اسلامی

فرصت‌ها و بایسته‌های بهره‌گیری از راهپیمایی اربعین در ... ۲۰۹

کمک شگرفی نماید (حمیدی، ۱۴۰۰: ۶۵-۶۶). به عبارت بهتر، همگرایی تمدنی از مجرای راهپیمایی اربعین که در امتداد همگرایی فرهنگی و محصول تبادل فرهنگی و تألیف قلوب است، آرمان توحید را با پیشبرد ایده وحدت جهان اسلام و تقریب تفکرات مذاهب اسلامی و برقراری نوعی همزیستی میان فرهنگ‌های عامه دنبال می‌کند و احیای هویت دینی، تقویت روحیه اخوت، گسترش احساس همبستگی اجتماعی، کسب ادراک واقع‌بینانه از ظرفیت‌های هویتی و فرهنگی متقابل، زمینه‌سازی برای قیام مهدوی، گسترش محبت میان اتباع اهل‌بیت و غیرت‌سازی در برابر دشمنان مشترک را به دنبال دارد (امامی و غیائی، ۱۳۹۶: ۱۳۸-۱۴۱).

به معنای بهتر، اربعین با تکیه بر مبانی دینی، قادر است همگرایی میان جوامع را از سطح خرد محلی به سطح کلان تمدنی ارتقا بخشد. این راهپیمایی از دو ناحیه به تمدن‌سازی کمک می‌کند: ۱- گسترش شعائر دینی با کمک به کنش جمعی و تقویت حافظه فرهنگی مسلمانان ۲- گسترش رویکرد تقریبی با ترویج ادبیات تمدنی و فرامذهبی، گفت‌وگوهای سازنده و تأکید بر منافع و منابع مشترک جوامع اسلامی (حمیدی، ۱۴۰۰: ۶۲-۶۵). در این شرایط، فرصت اربعین به شیوه‌های زیر می‌تواند به تقویت همگرایی میان مذاهب اسلامی کمک کند: ۱- حضور بسیاری از اهل سنت به جهت محبت اهل‌بیت می‌تواند ضمن افزایش تعامل آنان با جامعه شیعیان، در کاهش سوءبرداشت‌ها و تنش‌های مذهبی مؤثر باشد ۲- تجربه معنوی مشترک مشارکت‌کنندگان در این راهپیمایی می‌تواند به شکل‌گیری احساس و دغدغه مشترک جهت تقویت وحدت اسلامی کمک نماید ۳- با توجه به محبت برخی مذاهب اهل سنت به آل الله، حضور علمای اهل سنت در راهپیمایی اربعین و برگزاری نشست‌های جانبی می‌تواند فرصت تعامل و گفت‌وگو و کاهش تنش میان مذاهب اسلامی و تقویت وحدت درونی جهان اسلام را پدید آورد.

جنبه فراملی زیارت اربعین تنها به مخاطب مسلمان منحصر نمی‌گردد بلکه حضور غیرمسلمانان در این مراسم علاوه بر آنکه ادراک آنان را نسبت به حقیقت اسلام تحت تأثیر قرار می‌دهد، شبهات ذهنی آنان را نسبت به علت تشریح برخی احکام، شأن نزول برخی آیات و ابهامات نسبت به برخی رفتارها و اقوال موجود در منابع اسلامی رفع می‌کند

و در مجموع تصویر دقیق تری از شریعت اسلام را نزد مخاطب غیرمسلمان ترسیم می کند. این مسئله اربعین را به عنوان نماد صلح و امنیت بین المللی مطرح و کارکرد «صلح سازی» به این راهپیمایی می بخشد (حمیدی، ۱۴۰۰: ۶۶-۶۷).

ارائه تصویر مثبت از ج.ا.ایران نزد اکراد و اهل سنت عراق: به رغم آنکه راهپیمایی اربعین یک پدیده مختص شیعیان و بزرگ ترین اجتماع و کنش جمعی جهان شیعه قلمداد می شود ولی پیروان سایر اقوام و مذاهب موجود در عراق به ویژه اکراد و اهل سنت هم به شکل مستقیم یا غیرمستقیم از این واقعه تأثیر می پذیرند. تهران قادر است با استفاده مطلوب از این فرصت، نه تنها جنگ روانی علیه خودش در جهان عرب که به مثابه یک قدرت مداخله گر بر ساخته می شود، خنثی نماید بلکه می تواند خود را مایه فخر و عزت جهان اسلام معرفی نماید و از این مهم جهت تقویت نفوذ منطقه ای خویش بهره گیرد (حمیدی، ۱۴۰۰: ۶۵). راهپیمایی اربعین به روش های زیر می تواند ضمن زدودن ابهام حمایت مطلق تهران از بخش شیعه جامعه، مناسبات ایران با بدنه جامعه اکراد و اهل سنت عراق را در وضعیت مطلوب تری قرار دهد:

- کوشش گروه های سیاسی-اجتماعی عراقی نزدیک به ایران جهت ایجاد زیرساخت های راهپیمایی در مناطق محل سکونت دیگر اقوام و مذاهب اسلامی، نگاه آنها در مورد سیاست های ایران در عراق را دگرگون می سازد.
- حضور زائران ایران در مناطق با اکثریت کرد هنگام ورود به عراق از برخی مرزهای شمال غربی کشور عملاً به تقویت مناسبات اجتماعی و فرهنگی میان جامعه شیعه ایران با کردهای شیعه و اهل سنت عراق کمک شایانی می کند.
- خدمت رسانی به برخی زائران کرد و اهل سنت اربعین؛ ارائه خدمات و تسهیلات به این دسته از زائران موجب پرهیز آنها از غیریت سازی با سیاست های ایران در سطوح نخبگانی و اجتماعی خواهد شد.

- ادراک متقابل و شناخت متقابل شیعیان ایران و اکراد سنی عراق نه تنها ایده وحدت اسلامی را تقویت می‌کند بلکه ایران را به مثابه یک همسایه و نه الزاماً پشتیبان شیعیان معرفی می‌کند.
- تأکید بر آرمان‌ها و ارزش‌های مشترک؛ مانور رسانه‌ای بر مشترکات عقیدتی شیعیان و اهل سنت نظیر آرمان آزادسازی قدس در جریان اربعین می‌تواند نوعی همدلی را با راهبرد منطقه‌ای کشورمان نزد اهل سنت پدید آورد.

ایجاد فرصت‌های اقتصادی با برسازی تصویر مطلوب: القای تصویر مثبت از یک کشور در جامعه هدف زمینه‌ساز افزایش انگیزه و تمایل آنان به توسعه مناسبات تجاری-اقتصادی با آن کشور است. راهپیمایی اربعین با القای تصویر صلح‌طلب از جامعه ایرانی نزد مخاطب عراقی، به افزایش تعداد گردشگران عراقی در ایران کمک خواهد کرد و افزایش درآمدهای ارزی و ایجاد فرصت‌های جدید شغلی را در پی دارد. علاوه بر آن، افزایش تعاملات دوجانبه، تمایل آنان را جهت مبادلات اقتصادی فزاینده با ایران افزایش خواهد داد.

علاوه بر آن، حضور فنی و لجستیکی ایران در جریان راهپیمایی اربعین، توان داخلی کشورمان را در بخش پیشرفت صنعتی به نمایش می‌گذارد و جامعه عراق را به استفاده از خدمات تجاری و صنعتی ایران و سرمایه‌گذاری در صنایع کوچک و متوسط کشورمان تشویق می‌کند. بنابراین، اربعین را باید به مثابه نمایشگاه بزرگ برای معرفی محصولات و خدمات ایرانی دارای مزیت نسبی داشت که در شناخت تولیدکننده و تاجر ایرانی از بازار هدف و آشنایی جامعه عراق با توانمندی‌های تولیدی و تجاری تأثیر شگرفی دارد. همچنین فعالیت کادر پزشکی ایران در حاشیه این مراسم، می‌تواند دانش پزشکی ایران را به جامعه عراق معرفی نماید و به صنعت گردشگری سلامت رونق فزاینده بخشد. با افزایش درک متقابل و اعتماد دوسویه از مجرای زیارت اربعین و تعمیق اعتمادسازی، پیشبرد راهبردهای کلان تهران و بغداد نظیر احداث شهرک‌های صنعتی مشترک امکان‌پذیر خواهد بود.

الزامات بهره‌گیری از فرصت اربعین جهت تقویت دیپلماسی عمومی ایران
 مهم‌ترین پیشنهادهای سیاستی جهت بهبود عملکرد دیپلماسی عمومی ج.ا.ایران از مجرای اربعین به شرح ذیل است:

تأسیس قرارگاه فرا بخشی هماهنگی امور دیپلماسی عمومی اربعین

از چالش‌های همیشگی امور کلان و فرا سازمانی، فقدان فهم مشترک میان نهادهای دخیل و برنامه‌ریز و عدم تعریف رسالت و وظایف نهاد مذکور جهت دستیابی به غایات مدنظر است. در کشورمان سازمان‌های گوناگونی عهده‌دار امور فرهنگی هستند و عرصه دیپلماسی عمومی اربعین هم از قاعده مذکور خارج نیست و بازیگران متعددی متکفل ایفای نقش در تبلیغ ارزش‌های حسینی جهت القای تصویر مثبت از ایران و تشیع هستند. در این چارچوب، معاونت‌های پژوهشی دستگاه‌های دخیل باید در امتداد مأموریت‌های سازمانی، طی سال دست به شناسایی فرصت‌های اربعین جهت تقویت دیپلماسی عمومی ایران بزنند. با عنایت به ارتباط پیوسته سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی با محیط جهانی از طریق نمایندگی‌ها و تجربیات و توانمندی‌ها، این نهاد می‌تواند مسئولیت رهبری این قرارگاه را عهده‌دار شود. تدوین سند کوتاه و دارای قابلیت اجرایی سازی و تعریف اهداف و شاخص‌های ارزیابی عملکرد نهادهای دخیل از مقدمات ضروری در تأسیس قرارگاه مذکور قلمداد می‌شوند.

بهره‌گیری از ظرفیت نهادهای غیردولتی غیر ایرانی

در دیپلماسی عمومی و فرهنگی، فرصت و امکان بیشتری برای کنشگری و ایفای نقش مؤثرتر بازیگران غیررسمی، نهادهای غیردولتی غیر ایرانی و جامعه مدنی پدید می‌آید که دامنه اثرگذاری این نوع از دیپلماسی را به جهت آزادی عمل، شناخت دقیق محیط، عدم حساسیت دولت‌ها نسبت به فعالیت فرهنگی و تبلیغاتی آنان و برخورداری از نیروی انسانی بومی در جامعه هدف گسترش می‌دهد. این نهادها با عنایت به نضج هویتی و اجتماعی در جامعه هدف از یکسو و اشتراکات دینی-هویت‌ی یا کسب منافع راهبردی و اقتصادی حاصل از همکاری با طرف ایرانی از سوی دیگر، قادرند ضمن برقراری ارتباط منسجم و

فرصت‌ها و بایسته‌های بهره‌گیری از راهپیمایی اربعین در ... ۲۱۳

ساختارمند با ارکان و طبقات گوناگون جامعه مخاطب، ضمن تقویت معنویت‌گرایی میان اقشار جامعه، ابعاد و دستاوردهای تمدنی زیارت اربعین را برجسته نموده و به تبلیغ ارزش‌های هویتی ایران کمک نمایند.

نکته قابل توجه در همکاری با این نهادها، علاوه بر ضرورت برقراری روابط متقابل ساختارمند و ایجاد اعتماد اولیه میان آن‌ها و نهادهای دولتی مسئول، توجه به نقش آن‌ها به مثابه یک موجود غیردولتی و اعطای نقش فرهنگی متناسب با امکانات در دسترس است. در این چارچوب، توجه به نکات ذیل در ساختارمند سازی تعاملات با این نهادها مؤثر خواهد بود: ۱- پرهیز از برقراری ارتباطات یک‌سویه آمرانه و لزوم برقراری اندرکنش متقابل با رعایت ملاحظه استقلال هویتی موجودیت غیردولتی آن‌ها و احترام به سلاقی و اجتهادات فردی ۲- کوشش جهت انتساب حداقلی آن‌ها به ایران؛ پذیرش تبلیغات نهادهای مذکور به استقلال و حریت آن‌ها وابسته است و انتساب علنی به ایران می‌تواند از دامنه تأثیرگذاری آن‌ها در تبلیغ انقلاب اسلامی بکاهد.

تدوین دستورالعمل برای سفارتخانه‌ها و رایزنی‌های فرهنگی

پیشبرد امر دیپلماسی عمومی اربعین با تدوین سند بالادستی و کلان در این حوزه گره خورده است و در شرایط فقدان یک متن منسجم، دستورالعمل‌های اجرایی سفارتخانه‌ها و مراکز فرهنگی ایران در خارج از کشور به مثابه کنش‌های پراکنده و در خلأ و فاقد پیوستار خواهند بود. بنابراین، ایضاح وظایف، تعریف نقش و مطالبه عملکرد از نمایندگی‌های ایران در خارج از کشور مشروط به نگارش و ابلاغ یک سند بالادستی است. این متن پایه که باید در کمیت حداقلی و در کیفیت و تشریح اهداف و تعیین دستورالعمل نهادها و ارگان‌های دخیل در بهترین شرایط تدوین گردد، به عنوان سند مادر فعالیت فرهنگی در قلمرو زیارت اربعین معرفی خواهد شد که ضمن تبیین شرح وظایف سازمان‌ها و نهادهای متولی، اهداف و اصول اقدام نمایندگی‌های برون‌مرزی ج.ا.ایران را نیز ترسیم نماید.

در صورت تدوین سند مذکور و ابلاغ آن به نمایندگی‌ها، مراکز فرهنگی ایران در کشورهای مقصد به ویژه کشورهای مسلمان قادر خواهند بود به پشتوانه یک سند جامع و

با توسل به راهبردهای اعلامی و اصول مندرج در آن و با اتخاذ تکنیک‌های مناسب، دست به کنش‌ها و اقدامات جذاب متناسب با روندهای فرهنگ بومی جامعه هدف بزنند و بدین نحو به ترویج راهپیمایی اربعین در امتداد ارزش‌های انقلاب اسلامی بپردازند.

تدوین راهبرد منسجم رسانه‌ای

رسانه‌ها در کلیه اشکال آن به دنبال جذابیت خبری هستند و رویدادهای مختلف داخلی و بین‌المللی را در چارچوب گفتمانی و ایدئولوژیک خود بازنمایی می‌کنند و «معنا سازی رسانه‌ای» آن‌ها از رویدادها و تحولات، تأثیر شگرفی در موفقیت دیپلماسی کشورها دارد (بیات و قاسمی، ۱۳۹۹: ۳۷). در شرایط جاری، جریان رسانه‌ای مخالف در صدد بازنمایی محورهای زیر در عملیات رسانه‌ای علیه اربعین به منظور تخریب تصویر نظام سیاسی است:

- ۱- حمایت همه‌جانبه ایران از برگزاری راهپیمایی اربعین با تبلیغات رسانه‌ای و تخصیص بودجه‌های دولتی ۲- رزمایش قدرت ایران در برابر رقبای منطقه‌ای و رقیب تراشی برای فریضه حج ۳- تحکیم ایدئولوژی حاکم از طریق پاسداشت رخدادهای دینی ۴- حرکت سیاسی هدفمند ایران از طریق سوءاستفاده از احساسات شیعیان و بهره‌برداری تبلیغاتی ۵- محدودسازی راهپیمایی به شیعیان و تبدیل شدن اربعین به ابزار بازتولید هویت شیعی در برابر هویت‌های رقیب ۶- انعکاس حضور تحمیلی زائران ایرانی و مخالفت اهل سنت عراق با آن ۷- بازخوانی جنگ هشت‌ساله و تأکید بر تداوم شکاف‌ها و اختلافات و فرسایشی بودن روابط دو کشور (بیات و قاسمی، ۱۳۹۹: ۵۰-۵۱).

به منظور مقابله با تبلیغات منفی مذکور، ساخت برنامه‌های تلویزیونی بین‌المللی با مشارکت کشورهای حوزه فرهنگ شیعی و مستندنگاری بین‌المللی با تمرکز بر ابعاد فراملی اربعین و مشارکت رسانه‌ای مستقیم زائران در این راهپیمایی در قالب «زائر خبرنگار» باید در راهبرد رسانه‌ای کشور مورد توجه قرار گیرد (غیائی، برزویی و نصیری، ۱۳۹۹: ۲۴۲-۲۴۳). محلی‌سازی رسانه‌ها و تأسیس شبکه تلویزیونی خاص برای جامعه هدف از دیگر ابتکارات نوین در حوزه دیپلماسی عمومی نوین قلمداد می‌شود که در صورت حرکت به سوی اجرایی‌سازی این مهم، ضمن مطالعه ملاحظات و جزئیات فرهنگ و تنوع

و تکثر قومی، مذهبی و زبانی جامعه هدف، می‌بایست از تجربه نه چندان شبکه‌های برون‌مرزی موجود درس آموخت. ابرجسته‌سازی نقش ایران و سیاست‌ها و اقدامات تسهیل‌کننده آن برای مخاطب شیعه، تمرکز بر آیین‌ها و سنن ایرانیان در بزرگداشت مناسک شیعی، شگرفی در آشنایی فزاینده جهان عرب به ویژه شیعیان آن با فرهنگ ایرانی، تقویت همگرایی تمدنی و زدودن ابهامات نسبت به کشورمان دارد.

در کنار آن، شبکه‌های اجتماعی به عنوان رسانه‌های غیررسمی نقش انکارناپذیری در شکل‌دهی هویتی افکار، عقاید و هویت شهروندان پیدا نموده‌اند که هرگونه جریان‌سازی اجتماعی در عراق به بهره‌گیری هوشمندانه از این فناوری نوظهور و توجه به پیشنهادها ذیل وابسته است: شناخت همه‌جانبه مخاطب و ارزیابی الگوهای رفتاری و عملکردی در رسانه‌های اجتماعی، تولید محتوای کوتاه و جذاب به اقتضای ماهیت سرگرم‌کننده شبکه‌های اجتماعی متناسب با ذائقه مخاطب عراقی و استفاده از ظرفیت اینفلوئنسر و فعالان فضای مجازی عراقی جهت نزدیک‌سازی محیط ذهنی شهروند عراقی به ایران، ارزش‌ها و سیاست‌های آن.

آگاهی بخشی به جامعه عراق نسبت به اهمیت وحدت ملی حول مفاهیم دینی

تکثر طوایف و قومیت‌ها و ضعف هویت ملی عراقی متضمن آن است که اشتراک و وحدت پیرامون مفاهیم مورد اجماع اسلامی شکل گیرد. مبادرت ورزیدن به این مهم نه تنها تنش‌های اجتماعی را در سطح جامعه عراق کاهش خواهد داد بلکه شکاف‌ها و گسل‌های نهفته و گاه پنهان فرهنگی، مذهبی و اجتماعی ترمیم و به ارتقای سطح مناسبات اجتماعی میان پیروان مذاهب گوناگون کمک می‌کند. لازمه این مهم، شکل‌گیری «همگرایی میان فرهنگی» است که بر اساس آن، شناخت متقابل و به رسمیت شناختن ظرفیت‌های سایرین، عامل انسجام اجتماعی میان گروه‌ها، اقوام و پیروان خرده‌فرهنگ‌های موجود در یک جامعه می‌گردد و به شکل‌گیری نوعی «هویت مشترک» در عین پذیرش تنوع، تفاوت‌ها و کثرت‌ها کمک می‌نماید (امامی و غیائی، ۱۳۹۶: ۱۳۹-۱۴۰). در این

چارچوب، پیشنهادهای ذیل می‌تواند محل توجه سیاست‌گذاران دخیل قرار گیرد: ۱- تبیین پیامدهای منفی قوم‌گرایی افراطی بر صحنه سیاسی-اجتماعی عراق و تشدید خطر گسترش چالش‌هایی نظیر تروریسم ۲- تبیین تاریخچه همزیستی مسالمت‌آمیز پیروان ادیان ابراهیمی و مذاهب اسلامی در بلاد رافدین ۳- برجسته‌سازی اشتراک عقیده کلیه طبقات و گروه‌های اجتماعی عراق در اعتلای ارزش‌های و تعالیم اسلامی و نقش آنان در ثبات و رشد این کشور.

تقویت مهارت‌های دیپلماسی عمومی کادر دیپلماتیک

پیشبرد دیپلماسی کارآمد به کارگزاران و مجریان مجرب نیاز دارد. متعاقب تدوین راهبرد دیپلماسی عمومی، اجرای آن مستلزم وجود کادر آموزش دیده است که شناخت مطلوبی از فرهنگ جامعه هدف و باورها و اعتقادات بنیادین فرهنگ مبدأ داشته باشند. آشنایی هیئت‌های اعزامی دیپلماتیک با مختصات دیپلماسی عمومی به ویژه نقش و کارکرد مذهب در آن، از راهبردهای مورد توجه بسیاری از کشورها بوده است. قاعده مذکور در باب ابعاد فراملی زیارت اربعین و ظرفیت تبلیغی برآمده از آن صادق است و باور کادر مجرب به اهمیت و جایگاه قدرت نرم و اعتقاد آنان به نقش دیپلماسی برآمده از منابع قدرت نرم تشیع و اهمیت قدرت نرم زیارت از الزامات موفقیت اجرای راهبرد دیپلماسی عمومی ایران در راهپیمایی اربعین است. در این چارچوب، آموزش مبانی اخوت و امت‌گرایی اسلامی و کیفیت تعامل با انسان‌ها از فرهنگ‌های مختلف و برقراری حس اعتماد و همدلی با آن‌ها رکن ضروری نقش‌آفرینی دیپلمات‌ها جهت نفوذ در لایه‌های عمیق فکری مخاطب است (غیاثی، برزویی و نصیری، ۱۳۹۹: ۲۳۰-۲۳۱).

با عنایت به این اهمیت، وزارت خارجه و سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی لازم است با توجه فزاینده نسبت به جایگاه و اهمیت مقوله دیپلماسی عمومی فراتر از عملکرد یک اداره در وزارت خارجه یا بخشی مجزا در سازمان فرهنگ، کارکنان اعزامی به ویژه به کشورهای اسلامی را نسبت به فرصت‌های دیپلماتیک برآمده از زیارت اربعین آگاه نمایند و با برگزاری دوره‌های دانش‌افزایی و ارائه مشوق‌های مالی و غیرمالی در شرایط

ارائه عملکرد و کارنامه مطلوب، به کارآمدی مراکز دیپلماتیک و فرهنگی ایران در خارج از مرزها کمک نمایند. ایجاد نظام ارزیابی عملکرد فرا بخشی از جمله پیشنهادهای مطروحه در این باب است که علاوه بر بهبود کارآمدی، نوعی رقابت مثبت را میان آنها خلق می‌کند بلکه هماهنگی فرا بخشی را در این زمینه تسهیل می‌نماید. مهم‌ترین پیشنهادهای مطرح در این باب به شرح ذیل است: ۱- اعطای مأموریت به نمایندگی‌ها و مراکز دیپلماتیک پیرامون شناسایی فرصت‌ها و ظرفیت‌های برآمده از زیارت اربعین در سایر کشورها و کیفیت بهره‌برداری مطلوب و مقتضی از استعدادهای مذکور ۲- برجسته‌سازی دستورالعمل‌های دیپلماسی عمومی دین پایه در دوره‌های ضمن خدمت کارکنان وزارت خارجه و سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی.

تولید محتوا متناسب با نیاز و سلیقه جامعه هدف

«تقدم شناسایی مخاطب بر اجرا» را می‌بایست به مثابه یکی از اصول انکارناپذیر در صحنه دیپلماسی عمومی تلقی کرد و آشنایی با مخاطبان و دسته‌بندی این افراد و گروه‌ها از ضروریات تنظیم و اجرای راهبرد دیپلماسی عمومی است. از آنجا که دیپلماسی نوین به ویژه در برداشت نوین آن، یک مسیر دوطرفه است و با برداشت سنتی مبتنی بر القای خطی گزاره‌های مطلوب و مشخص به مخاطب فاصله دارد، می‌بایست فرآیند تعاملی مبتنی بر درک و شنیدن مخاطب را در اولویت قرار دهد. با عنایت به اهمیت شناخت ذائقه فرهنگی مخاطبان در به کارگیری عناصر فرهنگی در چارچوب یک دیپلماسی عمومی کارآمد، باید مناطق گوناگون جغرافیایی را بر اساس سنج‌های مشخص، به چندین دسته تقسیم و متناسب با رویکرد فرهنگی حاکم بر هر منطقه، دست به طراحی و اجرای راهبردهای مطلوب بزنند. در این چارچوب، مخاطبان دیپلماسی عمومی اربعین را باید در سه دسته مخاطبان جهانی، اسلامی و شیعی جای داد و برحسب مناطق جغرافیایی زیر، دست به طراحی و اجرای راهبردهای ذیل زد: ۱- آمریکا و اروپا: بحث از دیدگاه رویکرد شیعی به مفاهیم و پدیده‌های همچون حقوق بشر، دموکراسی و حقوق زنان ۲- آفریقا: تأکید بر دیدگاه شیعی پیرامون مقابله با استعمار خارجی و وحدت غایت و مسیر اسلام و مسیحیت

۳- شرق آسیا: تأکید بر نگاه توأمان شیعه بر سازگاری معنویت اسلامی و پیشرفت‌های علمی و فناوری ۴- آسیای میانه: تأکید بر ارزش‌های مشترک در حوزه تمدنی ایران قدیم نظیر زبان فارسی و دیپلماسی نوروز (غیاثی، برزویی و نصیری، ۱۳۹۹: ۲۳۰، ۲۳۷-۲۴۱).

در این راستا، نهادهای دخیل امر دیپلماسی عمومی باید ضمن تدقیق در اولویت‌های فرهنگی و اجتماعی جامعه عراق، دست به اولویت‌بندی آن‌ها بزند و متناسب با سلیقه شهروندان کشور هدف، اقدام به تولید محتوای ظریف و هنرمندانه در آن حوزه نمایند. به عبارت بهتر، جمهوری اسلامی ایران با محوریت رایزنی فرهنگی ایران در بغداد و همکاری سایر نهادهای دخیل و ذینفع نظیر مجمع جهانی اهل‌بیت، می‌بایست متعاقب شناسایی ساختارمند مخاطبان عراقی و دسته‌بندی آنان، تکنیک‌های متناسب را جهت تأثیرگذاری فزاینده بر جامعه هدف طراحی و اجرا نماید.

القای کوشش ایران جهت رشد و پیشرفت همه‌جانبه و متوازن

القای تصویر مثبت نزد جامعه هدف مشروط به ارتقای وضعیت کشور مبدأ در کلیه ساحات و شئون است، به گونه‌ای که شایستگی رشک بردن و تبدیل شدن به نمونه ایده‌آل را پیدا کند. به عبارت بهتر، هرچند که وجه تمایز انقلاب اسلامی را می‌بایست در انگیزه‌های دینی و فرا مادی آن جهت تحقق عدالت و بسط حاکمیت الهی جستجو کرد؛ ولی ایجاد جذابیت از این رخداد در صحنه بین‌المللی به ارائه یک تصویر کارآمد مبتنی بر کیفیت عملکرد و توسعه متوازن و همه‌جانبه کشور در تمام سطوح وابسته است. بنابراین، پیشرفت متوازن علمی و اقتصادی در کنار تقویت توان نظامی از لوازم بنیادین تقویت قدرت نرم و ارتقای ضریب نفوذ دیپلماسی عمومی کشور در ساحت بین‌المللی قلمداد می‌شود. این برسازی تصویر در راهپیمایی اربعین و اجتماع شیعیان سراسر جهان اهمیت فزاینده پیدا می‌کند. از آنجا که شیعیان جهان نگاه ویژه‌ای به ایران دارند، نفوذ فزاینده در قلوب و افتخار آنان نسبت به کارآمدی ج.ا.ایران در کنار اثبات حقانیت ذاتی آن، به رشد همه‌جانبه داخلی گره خورده است. برخی از پیشنهادهاى مطروحه در این رابطه ذیلاً بیان می‌گردد: ۱- تبیین آماری شاخص‌های توسعه انسانی در دوران پیش و بعد از انقلاب اسلامی در ایران با توجه

به اهمیت و جایگاه این مقوله برای شیعیان عمدتاً محروم در کشورهای منطقه ۲-تیین رویکرد اصیل انقلاب اسلامی نسبت به عدم تضاد ماهوی رشد و پیشرفت اقتصادی با التزام به آموزه‌های سیاسی دین پایه.

تقویت مواکب بین‌المللی و توانمندسازی آنان

تأسیس نهادهای موقت تبلیغ بین‌الملل در قامت مواکب بین‌الملل حسینی از ابتکارات کارآمد جهت شناسایی و برقراری ارتباط با مخاطبان خارجی مشارکت‌کننده در راهپیمایی اربعین قلمداد می‌شود. به رغم موفقیت این مواکب در تعامل با مخاطبان خارجی ولی به جهت فقدان نهاد دائمی جهت تداوم ارتباط و تبدیل آن به ارتباطات پیوسته از یکسو و عدم شناسایی و طیف‌بندی مخاطبان با معیارهای سنی، قومی، مذهبی، نژادی و جغرافیایی پیش از شروع راهپیمایی، حصول بازدهی مطلوب از این امر ممکن نبوده است. در این شرایط، باید در چارچوب یک برنامه‌ریزی مدون سالیانه میان‌مدت دست به اصلاح رویه مذکور زد و پیشنهادهای ذیل را مورد توجه قرار داد: ۱- شناسایی مبانی اصلی زائران خارجی شرکت‌کننده در راهپیمایی اربعین مشتمل بر تعداد زائران، سنت و کیفیت مشارکت و زیارت آنان، گروه‌های سازمان‌دهنده فعالیت اجتماعی زائران و برقراری ارتباط با آن‌ها ۲- ساختاربندی ارتباطات مواکب بین‌المللی ایرانی با مواکب‌های خارجی و ایجاد بستر تعامل مستمر آن‌ها به منظور کسب شناخت متقابل و آشنایی با روش‌های نوین تبلیغی.

راه‌اندازی تارنمای جامع شناخت ایران

حرکت در مسیر تعامل دوسویه با جامعه هدف در عصر انقلاب اطلاعات، مستلزم شناسایی ذائقه و اولویت‌های مخاطب و تولید محتوای متناسب با آن است تا حد اعلاّی اثربخشی بر افکار عمومی آن جامعه حاصل شود. بر این مبنا، با توجه به شخصیت عینیت‌گرای جامعه عراقی و علاقه و بهره‌گیری فزاینده از شبکه‌های اجتماعی، تولید محتوای کوتاه و جذاب درباره تمدن و تاریخ کهن ایران، مناظر طبیعی، التزام تام ایرانیان به تشیع و آموزه‌های اهل بیت و ظلم‌ستیزی حکومت و جامعه ایرانی صورت گیرد. این بستر ارتباطی با ارتقای

سطح آگاهی و شناخت نخبگان و عوام عراقی نسبت به واقعیات موجود در سطح جامعه ایران، ابهامات مطروحه نسبت به نیت و سیاست‌های داخلی و منطقه‌ای کشورمان را کاهش می‌دهد. برخی از نکات پیشنهادی در این رابطه مشتمل بر موارد ذیل است: ۱- واگذاری مسئولیت طراحی و راه‌اندازی تارنما به نهاد واحد و الزام هم‌افزایی و همکاری سایر ارگان‌های دخیل به ارائه داده‌های به‌روز و پاسخ مقتضی به سؤالات کاربران ۲- تولید محتوای تصویری در کنار گزارش‌های متنی به زبان محلی جامعه عراق جهت برقراری ارتباط مستقیم، سهل و بی‌تکلف با مخاطبان هدف ۳- برگزاری دوره‌های آشنایی و معرفی زبان فارسی و تنوع فرهنگی ایران در دانشگاه‌ها و مراکز فرهنگی عراق جهت تقویت ایران‌شناسی جامعه عراق به ابتکار رایزنی فرهنگی کشورمان در بغداد.

ارتقای سطح بازدهی نهادهای فرهنگی فعال در عراق

عراق به مثابه یکی از حوزه‌های سنتی نفوذ فرهنگی ایران، میزبان فعالیت جمع‌کنشی از نهادهای فرهنگی با رسالت تبلیغ بین‌المللی نظیر سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی و مجمع جهانی اهل بیت است که با توجه به زائران و مخاطبان بین‌المللی بقاع متبرکه موجود در این کشور، می‌تواند اهداف و پیام‌های مدنظر از این تبلیغات را به مخاطبان بین‌المللی مخابره نماید. ارزیابی عملکرد جاری نهادهای مذکور مبین آن است که فعالیت بسیاری از آنان نه برنامه محور بلکه معطوف به برهه کوتاه مدت پیش از راهپیمایی اربعین است و به علت فقدان راهبرد منسجم و کلان، اثربخشی اقدامات آنان در جریان این پدیده چندان قابل ملاحظه، رصد و ارزیابی نیست. این نهادها قادرند با القای تصویر مثبت از ایران، دست به مقابله با شایعات پیرامون برند ملی ایرانی بزنند و با امنیت زدایی از همگرایی شیعی حول مقوله زیارت، دست به مقابله با کوشش استکبار جهت القای تصویر امنیتی از مکتب تشیع در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی بزنند (امامی و غیائی، ۱۳۹۶: ۱۴۳). در این چارچوب، پیشنهاد می‌گردد با واگذاری رهبری و مسئولیت فعالیت‌های فرهنگی در عراق به رایزنی فرهنگی ج.ا.ایران، سایر ارگان‌ها دست به هماهنگی کنش‌های خویش با این مرکز بزنند و خود را

موظف به پاسخگویی توأمان به این مرکز و نهاد متبوع خویش بدانند و این نهاد عملاً مرکزیت هماهنگی امور فرهنگی ج.ا.ایران را در کشور عراق عهده‌دار شود.

معرفی اربعین به مثابه منسک اسلامی و نه الزاماً شیعی

اربعین به مثابه یک منسک اجتماعی شیعی، به رغم ماهیت و ریشه‌های درون گفتمانی تشیع، جنبه فراملیتی و فرامذهبی دارد (سامانی، ۱۳۹۷: ۴۰). در این چارچوب، معرفی اربعین به مثابه یک کنش اسلامی و نه صرفاً شیعی علاوه بر آنکه مانع از برانگیختگی حساسیت اکراد و اهل سنت می‌گردد، می‌تواند جایگاه و اهمیت آرمان وحدت جهان اسلام را برای آن‌ها افزایش دهد، از شکل‌گیری سوء برداشت‌ها نسبت به وجود هرگونه اهداف پشت پرده در باب برگزاری پرشور راهپیمایی اربعین جلوگیری نماید و به آرمان شکل‌گیری تمدن نوین اسلامی کمک کند. بنابراین، برخلاف راهبرد رسانه‌ای دشمن که درصدد معرفی اربعین به مثابه یک کنش شیعی با دامنه محدود مخاطبان است، در جریان تبلیغات پیرامون این راهپیمایی، می‌بایست از اتصال و ارتباط آن با آموزه‌های مشترک اسلامی و حتی اشاره به مدح بزرگان اهل سنت از ائمه معصومین سخن گفته شود تا بستر گفتگو و اشتراک آرای علمای دینی و پیروان مذاهب اسلامی فراهم گردد. ج.ا.ایران با اتخاذ یک رویکرد عام قادر خواهد بود تا نه تنها به این پدیده ماهیت جهانی ببخشد بلکه نظر سایر اقوام و مذاهب اسلامی مستقر در عراق به ویژه اکراد و اهل سنت را نیز جلب کند و به تقویت جنبه دینی هویت ملی عراقی کمک نماید. گسترش همگرایی با جامعه اهل سنت از طریق اشتراک عقاید و باورها نسبت به مسائلی نظیر آرمان قدس یا مقابله با نفوذ فرا منطقه‌ای قدرت‌های استعمارگر از جمله پیشنهادهای مطرح در این باب قلمداد می‌گردد.

هم‌افزایی با اعتاب مقدسه و حوزه علمیه نجف

همگرایی تمدنی در جهان تشیع مستلزم گسترش تبادلات فرهنگی است که مراکز علمی و پژوهشی در کانون این مناسبات قرار دارند و با تمرکز بر عنصر شناخت و معرفت، در همگرایی پیشی و نگرشی شیعیان و درک متقابل فرهنگی تأثیرگذار هستند (امامی و غیاثی، ۱۳۹۶: ۱۴۱). اعتاب مقدسه نهادهای متولی امر زیارت و حوزه نجف نهاد متولی امر

تحصیل حوزوی و تبلیغ در عراق قلمداد می‌شوند که با اتکا به پشتوانه تاریخی، مقبولیت و جایگاه اجتماعی و نفوذ مردمی از کنشگران فرهنگی برجسته این کشور هستند. در مورد حوزه نجف باید گفت برقراری مبادلات علمی نه تنها بستر درک متقابل و بحث از اولویت‌های مشترک جهان تشیع و اسلام را پدید می‌آورد بلکه نوعی رویکرد تمدنی را در مطالعات اجتماعی حوزوی ایجاد می‌کند. به عبارت بهتر، ایجاد شبکه‌های ارتباطی غیرامنیتی با اهداف علمی، مطالعاتی و آموزشی، نه تنها به تقویت ادراک متقابل ملت‌ها از یکدیگر فارغ از تبلیغات و غایات دولت‌ها کمک می‌کند بلکه زمینه تبادل‌ات فرهنگی و فناورانه را نیز میان آن‌ها پدید می‌آورد.

با عنایت به توان بالقوه فقهی و تبلیغی حوزه نجف، تأسیس گروه‌های مطالعاتی جهت ارتقای شناخت بین‌المللی از ارزش‌های اربعینی و عاشورایی، ایجاد پژوهشکده‌های مشترک جهت مطالعه مؤلفه‌های همگرا ساز تشیع، اتخاذ رویکرد تمدنی در مطالعات علوم اجتماعی و انسانی، انجام پژوهش‌های میان‌رشته‌ای در زمینه شناخت ادیان و فرهنگ ملل و ساختار جریان‌های فرهنگی در جوامع هدف، مطالعه نسبت میان اربعین و صلح جهانی، حمایت از گروه‌ها و مجامع علمی جهت استخراج دلالت‌های اجتماعی، سیاسی و فرهنگی اربعین و قیام حسینی، پیشبرد مطالعات مشترک جهت ایجاد پیوند میان ارزش‌های اربعینی و اقتضائات محیط جدید و کاربردی ساختن مطالعات اربعینی جهت حل مشکلات کنونی جهان اسلام و تشیع از جمله محورهای پیشنهادی جهت همکاری فزاینده با نهادهای علمی حوزه نجف هستند (غیائی، برزویی و نصیری، ۱۳۹۹: ۲۴۱-۲۴۲).

نتیجه‌گیری

غایت نهایی جمهوری اسلامی ایران با عنایت به نگرش فراملی آن، دستیابی به تمدن اسلامی است که مراحل تطور آن مشتمل بر انقلاب اسلامی، نظام اسلامی، دولت اسلامی، جامعه اسلامی و در نهایت تمدن اسلامی است. دستیابی به این هدف عالی و بنیادین، مستلزم بهره‌گیری از عوامل ظرفیت ساز تمدنی از جمله زیارت است که با عنایت به اهمیت و جایگاه عاشورا در شکل دهی به هویت اجتماعی شیعیان، پدیده‌های وابسته به آن از جمله

فرصت‌ها و بایسته‌های بهره‌گیری از راهپیمایی اربعین در ... ۲۲۳

اربعین قادر به ایفای این نقش تمدن ساز و همگرا کننده در تحقق اهداف عالی نظیر وحدت مذاهب اسلامی هستند.

در این چارچوب، کشوری نظیر ایران با هویت دین پایه نظام سیاسی می‌بایست در کنار کوشش جهت تسهیل حضور و بهره‌گیری معنوی زائران از فیوضات منقوله نسبت به زیارت ائمه معصومین، دست به تدوین و اجرای راهبرد دیپلماسی عمومی اربعین بزند. دیپلماسی عمومی ایران در اربعین را می‌بایست استفاده از عناصر و ابزارها و شیوه‌های مطلوب و در دسترس در جریان راهپیمایی اربعین جهت ارائه تصویر صحیح از کشورمان، ایجاد ادراک متقابل و دفع و مواجهه با تبلیغات مغرضانه علیه ج.ا.ایران تعریف کرد که غایت نهایی آن، کمک به شکل‌گیری تمدن نوین اسلامی به مثابه غایت بنیادین انقلاب اسلامی است. القای تصویر مثبت از فرهنگ شیعی با برجسته‌سازی ارتباطات انسانی، زدودن ابهامات و مقابله با تبلیغات منفی علیه آموزه‌های شیعی و نقش شگرف اربعین در برجسته‌سازی همسویی آموزه‌های شیعی با ارزش‌های بشری از جمله اهداف مطلوب دیپلماسی عمومی اربعین برای ج.ا.ایران قلمداد می‌شوند. به رغم کلیه ظرفیت‌های قدرت نرم اربعین ولی حفظ ماهیت معنوی این زیارت و عدم ضرورت آن از یک کنش دینی به یک کنش سیاسی تام باید مورد توجه مسئولان دخیل باشد تا از نتایج معکوس و تخریب تصویر ایران جلوگیری شود. در این صورت، ج.ا.ایران قادر به سرمایه‌گذاری فزاینده فرهنگی در این مراسم، دستیابی به اهداف مطلوب، ارتقای محبوبیت اجتماعی و تأمین منافع ملی خود خواهد بود. در این شرایط، لازم است در چارچوب همکاری فرا بخشی میان ارگان‌ها و نهادهای فرهنگی دخیل در امر دیپلماسی عمومی اربعین، یک استراتژی مسنجم مبتنی بر توان و استعداد هر یک از نهادها تدوین شود و به مثابه سند پایه و بالادستی، مورد استناد ارگان‌های فرهنگی ذی صلاح قرار گیرد و امکان نوعی تقسیم کار میان آن‌ها پدید آید تا در نهایت بتوان با اجرای کارآمد راهبردهای دیپلماسی عمومی، به ارتقای جایگاه کشور نزد مخاطبان عام کشور هدف کمک کرد. نیل به این هدف مستلزم تعریف نقش و تخصیص منابع توسط نهادهای دخیل در امر دیپلماسی عمومی اربعین متناسب با مزیت‌های نسبی خویش است.

سپاسگزاری

نویسندگان از دانشگاه امام صادق علیه السلام و دانشگاه افسری امام علی علیه السلام به جهت مساعدت علمی در فرآیند تکمیل پژوهش جاری، کمال تشکر را به عمل می آورند.

منابع

- احمدی، علی (۱۳۹۹). جنوب عراق و تحولات ژئوکالچر جهان اسلام: ریملند شیعی. فرهنگ و ارتباطات. سال ۴، شماره ۸، ۶۱-۸۰.
- آشنا، حسام‌الدین و جعفری هفت‌خوانی، نادر (۱۳۸۶). دیپلماسی عمومی و سیاست خارجی؛ پیوندها و اهداف. دانش سیاسی، ۵ (۱)، ۱۷۹-۲۰۵.
- امامی، سید مجید و غیائی، هادی (۱۳۹۶). همگرایی تمدنی در طریق زیارت؛ با تأکید بر پیاده‌روی زیارت اربعین. دین و سیاست فرهنگی، شماره ۹، ۱۲۷-۱۴۸.
- امیرزاده، رضا؛ زینالی، صادق و زمانی‌راد، حجت (۱۳۹۵). نقش و جایگاه ارزش‌های دینی در دیپلماسی عمومی. ژئوپلیتیک، سال ۱۲، شماره ۲، ۱۲۴-۱۵۰.
- بیات، قدسی و قاسمی، مرضیه (۱۳۹۹). ارتباطات آئینی در فضای مجازی: بازنمایی پیاده‌روی اربعین حسینی در وبسایت بی‌بی‌سی فارسی. تحقیقات فرهنگی ایران، ۱۳ (۲)، ۳۷-۶۵.
- حمیدی، سعید (۱۴۰۰). تجلی عناصر تمدن اسلامی در پیاده‌روی اربعین، قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران. مطالعات قدرت نرم، سال ۱۱، شماره ۲۷، ۵۵-۸۳.
- دهقانی فیروزآبادی، سید جلال (۱۳۹۶). اصول و مبانی روابط بین‌الملل. جلد اول، چاپ دوم، تهران: سمت.
- رحمانی تیرکلایی، حسین (۱۴۰۲). دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران به مثابه قدرت نرم. مطالعات قدرت نرم، دوره ۱۳، شماره ۳۴، ۵۱-۶۵.
- ساتچ، پیترو و الیاس، جوانیتا (۱۳۹۴). بنیادهای روابط بین‌الملل. ترجمه: مجید محمدشریفی، تهران: نشر میزان.
- سامانی، سید محمود (۱۳۹۷). کارکردهای سیاسی، اجتماعی و فرهنگی اربعین حسینی. فرهنگ زیارت، شماره ۳۵، ۳۶-۵۵.

فرصت‌ها و بایسته‌های بهره‌گیری از راهپیمایی اربعین در ... ۲۲۵

طباطبائی، سید محمد؛ رسولی، محمدرضا؛ عقلی، سید وحید و مجیدی قهرودی، نسیم (۱۴۰۱). قدرت نرم جبهه مقاومت: واکاوی قدرت رسانه‌ای راهپیمایی اربعین. *مطالعات قدرت نرم*، ۱۲(۲)، ۲۳۳-۲۵۷.

غیاثی، هادی؛ برزویی، محمدرضا و نصیری، امید (۱۳۹۹). دیپلماسی فرهنگی آیین پیاده‌روی زیارت اربعین؛ ابعاد و راهبردها. *سیاست و روابط بین‌الملل*، دوره ۴، شماره ۷، ۲۲۱-۲۴۷.

فدوی بنده‌قرائی، احمد و گرامیان، سعیده السادات (۱۳۹۰). تحول ماهیت قدرت نرم در دوره پسا مدرن. *مطالعات قدرت نرم*، سال اول، شماره ۳، ۷۷-۱۰۴.

کوهکن، علیرضا و نزاکتی، فرخنده (۱۳۹۳). دیپلماسی عمومی در سیاست خارجی عربستان. *سیاست جهانی*، دوره ۳، شماره ۳، ۲۰۵-۲۳۴.

گل‌محمدی، حبیب‌الله؛ متقی، ابراهیم و برزگر، کیهان (۱۴۰۲). نقش راهپیمایی اربعین در دیپلماسی عمومی ایران. *سیاست متعالیه*، سال ۱۱، شماره ۴۰، ۲۸۷-۳۰۳.

متقی، افشین و ملاحسینی اردکانی، رضا (۱۳۹۹). تبیین جایگاه و نقش اربعین در ارتقای پرستیژ ژئوپلیتیکی تشیع. *نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی*، سال ۱۲، شماره ۳، ۹۳-۱۱۲.

مشیرزاده، حمیرا (۱۳۹۶). *مبانی نظری تبیین و تحلیل سیاست خارجی*. تهران: سمت.

هادیان، ناصر و احدی، افسانه (۱۳۸۸). جایگاه مفهومی دیپلماسی عمومی. *روابط خارجی*، سال اول، شماره سوم، ۸۵-۱۱۷.

هادیان، ناصر و سعیدی، روح‌الامین (۱۳۹۲). از دیپلماسی عمومی سنتی تا دیپلماسی عمومی نوین؛ رویکردی هابرماسی. *راهبرد*، سال ۲۲، شماره ۶۸، ۳۳-۶۱.

References

- Bettiza, G., and Henne, P., (2023). *Religious Soft Power: Promises, Limits, and Ways Forward*, in Peter Mandaville (ed.), *the Geopolitics of Religious Soft Power*. UK: Oxford University Press.
- Cox, B & Philpott, D., (2003) Faith-based Diplomacy: An Ancient Idea Newly Emergent. *The Brandywine Review of Faith & International Affairs*, 1:2, 31-40.
- El-Nawawy, M., (2013). *Muslims' Online Faith Diplomacy*, in Philip Seib (ed.), *Religion and Public Diplomacy*. New York: Palgrave Macmillan.
- Fox, J., & Sandle, S., (2004). *Bringing Religion into International Relations*. New York: Palgrave Macmillan.

- Green, D. M., (2003). *Constructivism and Comparative Politics*. New York: Routledge.
- Hoffmann, M., (2010). *Norms and Social Constructivism in International Relations*. Oxford Research Encyclopedia of International Studies, Retrieved 15 Jan. 2025, from <https://oxfordre.com/internationalstudies/view/10.1093/>
- Inboden, W., (2013). *Religion and International Relations: How Should Policymakers Think About Religion*, in WT Cavanaugh (ed.), *Religion and International Relations: A Primer for Research US*: University of Notre Dame.
- Johnston, D, & Cox, B., (2003). *Faith-Based Diplomacy and Preventive Engagement*, in Douglas Johnston (ed.), *Faith-Based Diplomacy*. New York: Oxford University Press.
- Johnston, D. (2009). *Faith-Based Diplomacy. Bridging the Religious Divide*. James Baker Institute For Public Diplomacy. Available at: <https://www.bakerinstitute.org/sites/default/files/2013-08/import/REL-pub-JohnstonFaithBasedDiplomacy-2009.pdf>
- Loskota, B, & Flory, R., (2013). *Why Religion Still Matters in the World*, in Philip Seib (ed.), *Religion and Public Diplomacy*. New York: Palgrave Macmillan.
- Mandaville, P., and Hoffman, J., (2023). *Thinking About Religion and Religious Soft Power in International Relations and Foreign Policy Analysis*, in Peter Mandaville (ed.), *the Geopolitics of Religious Soft Power*. UK: Oxford University Press.
- Nye, J., (2005). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs Books.
- Nye, J., (2011). *The Future of Power*. New York: Public Affairs Books.
- Nye, J., (2019). *Soft Power and Public Diplomacy Revisited*. *The Hague Journal of Diplomacy* 14 (2019) 7-20.
- Seib, P., (2013). *Religion and Public Diplomacy*. New York: Palgrave Macmillan.
- Wendt, A., (2003). *Social Theory of International Politics*. New York: Cambridge University Press.
- Zehfuss, M., (2002). *Constructivism in International Relations*. New York: Cambridge University Press.

Translated References into English

- Ahmadi, A. (2020). South of Iraq and Geo-Cultural Developments of the Islamic World: Shiite Rimland. *Letter of Culture and Communication*, 4 (2), 61-80 [In Persian].
- Amirzadeh, M. , & Zeinali, S. and Zamanirad, H. (2016). The Role and Status of the Shiite Values in Public Diplomacy; Case Study: Iran and Iraq Shiites. *Geopolitics Quarterly*, 12 (42), 124-150 [In Persian].
- Ashna, H. and Jafari Haftkhani, N. (2007). Public Diplomacy and Foreign Policy; Links and Objectives. *Journal of Political Knowledge*, 3 (1), 179-205 [In Persian].
- Bayat, G. and Ghasemi, M. (2020). Representation of ritual communications in cyberspace: A case study of Arbaeen Hosseini's walk on the BBC Persian Website. *Journal of Iranian Cultural Research*, 13 (2), 37-65 [In Persian].
- Dehghani Firoozabadi, S.J. (2017). *Principles and Foundations of International Relations* (Vol. 1, 2nd ed.). Tehran: SAMT [In Persian].
- Emami, S. M., & Ghiasi, H. (2017). Civilizational convergence on the path of pilgrimage: With emphasis on the Arba'een walking pilgrimage. *Biannual Journal of Religion and Cultural Policy*, (9), 127-148 [In Persian].
- Fadavi Bandegharai A., & Geramian, S.S. (2011). The Transformation of the Nature of Soft Power in the Postmodern Era. *Journal of Soft Power Studies*, 1 (3), 77-104 [In Persian].
- Ghiasi, H., Borzoei, M., & Nasiri, O. (2020). Cultural Diplomacy of The Arbaeen Pilgrimage Rite; Dimensions and Strategies. *Journal of Politics and International Relations*, 4 (7), 221-247 [In Persian].
- Golmohammadi, H., & Mottaghi, E., and Barzegar, Keihan. (2023). the Role of the Arbaeen Procession in the Public Diplomacy of Iran. *Transcendent Policy*, 11(1), 287-303 [In Persian].
- Hadian, N., & Ahadi, Afsaneh. (2009). Public Diplomacy: A Misunderstood Concept in Iran. *Foreign Relations*, 1 (3), 85-117 [In Persian].
- Hamidi, S. (2022). Manifestation of the Elements of Islamic Civilization in the Arbaeen walk, the soft power of the Islamic Republic of Iran. *Soft power Studies*, 11 (4), 55-83 [In Persian].

- Kohhkan, A., and Nezakati, Farkhondeh. (2014). Public Diplomacy in the Foreign Policy of Saudi Arabia. *World Politics*, 3 (3), 234-205 [In Persian].
- Moshirzadeh, H., (2017). *Theoretical foundations of explaining and analyzing foreign policy*. Tehran: SAMT [In Persian].
- Motaghi, A., & Molla Hosseini Ardakani, Reza. (2020). Explaining the Position and Role of Arbaeen in Enhancing the Geopolitical Prestige of Shiism. *Journal of New Approaches in Human Geography*, 12 (3), 93-112 [In Persian].
- Rahmanitirkalai, H. (2023). Cultural diplomacy of the Islamic Republic of Iran as soft power. *Soft power Studies*, 13 (3), 51-66 [In Persian].
- Saidi, R. & Hadian, N. (2013). From Traditional to Modern Public Diplomacy: A Habermasian Approach. *Strategy*, 22 (3), 33-61 [In Persian].
- Samani, S. M. (2018). Political, social, and cultural functions of Husseini Arba'een. *Ziyarat Culture Quarterly*, 35, 36-55 [In Persian].
- Sutch, P., & Elias, J. (2015). *Foundations of international relations*. Translation: M. Mohammadsharifi, Tehran: Mizan Publishing [In Persian].
- Tabatabaei, S. M., & Rasouli, M. R., & Aqili, S.V., and Majidi Ghahrodi, N. (2022). The soft power of the Resistance Front: An analysis of the media power of the Arbaeen March. *Soft power Studies*, 12(2), 233-257 [In Persian].

استناد به این مقاله: علوی، سید عباس، لژگی، علینقی و حضرتی رازلیقی، محمد امین. (۱۴۰۳). فرصت‌ها و بایسته‌های بهره‌گیری از راهپیمایی اربعین در تقویت دیپلماسی عمومی ج.ا.ایران.. *تعاملات دیپلماتیک*، ۲ (۷)، ۱۸۹ - ۲۲۸.

doi: 10.22034/dpiq.2025.516291.1032



The *Diplomatic Interactions Research Quarterly* is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License